

de Kanttekening

FEBRUARI 2020 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

MAGAZINE



Zijn Nederlandse moslims weerbaarder geworden?

Duitsland correspondent: 'Succes
AfD kon worden voorkomen'

'Nationalistische propaganda'
uit Turkije op Netflix

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

JANUARI 2020
Jaargang 3 - nr. 28

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR
Arnout Maat

VORMGEVING
inktvis.eu

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Chris Aalberts, Merel Aalders,
Tayfun Balcik, Kaja Bouman, Jaime
Donata, Thomas von der Dunk, Dave
Ensberg-Kleijkers, Gert Jan Geling,
Anne-Rose Hermer, Fitria Jelyta,
Azzedine Karrat, Ewout Klei, Kiza
Magendane, Anushka Soekhradj,
Jesse Voorn

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij. Moedig. Inclusief.

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

Psychiatrie Praktijk Kondacki
Derman Projects B.V.
BK Zorg B.V.



De vicepremier wil minder migranten. Wat vinden nieuwe Nederlanders?

● SAMENLEVING

De Nederlandse Rif-beweging: radicaler dan de Rif-activisten in Marokko?

● WERELD



● SAMENLEVING

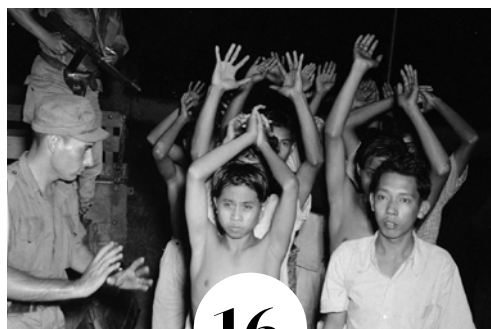
- 4 Hoe vergaat het moslims in Nederland? Trendwatchers blikken terug - en vooruit
- 7 Wat is typisch Nederlands om te doen? Dit vindt ons panel
- 10 'Extreemrechts heeft het tij mee. Bij extreemlinks mist de urgentie'
- 12 De vicepremier wil minder migranten. Wat vinden nieuwe Nederlanders?

● WERELD

- 14 De Nederlandse Rif-beweging: radicaler dan de Rif-activisten in Marokko?
- 16 "Laat het maar gaan, het ligt achter ons." Dát is Indisch zwijgen'

● KUNST & CULTUUR

- 18 Waarom vertoont Netflix 'nationalistische propaganda' uit Turkse televisieseries?



16

“Laat het maar gaan, het ligt achter ons.’ Dat is Indisch zwijgen’

● WERELD



28

‘Liefdes-jihadist’ Mohamed el Bachiri bepleit verzoening en tolerantie

● INTERVIEW

Slagen zal Erdogan niet helemaal, zegt zijn biograaf

32

● INTERVIEW



● INTERVIEW

- 22 Duitsland-correspondent Merlijn Schoonenboom: ‘Succes AfD kon worden voorkomen’
- 28 ‘Liefdes-jihadist’ Mohamed el Bachiri bepleit verzoening en tolerantie
- 32 Slagen zal Erdogan niet helemaal, zegt zijn biograaf Hannah Lucinda Smith

● OPINIE

- 38 Culturele toeëigening of cultuurimperialisme?
- 40 De pijn van mijn Oeigoerse broedern
- 42 Rechtse witte arbeiders en conservatieve moslims delen meer dan ze willen toegeven
- 43 Uniciteitsdenken rond de Holocaust schept een hiërarchie in slachtofferschap
- 44 De geniale Mark Rutte en de teleurstelling voor de multiculturele samenleving
- 45 Als Armita Taheri Thierry Baudet niet aanspreekt op racisme, wie dan wel?
- 46 Het ‘dekoloniseren’ van Suriname is vooral campagne-retoriek

Hoe vergaat het moslims in Nederland? Trendwatchers blikken terug – en vooruit

Wat waren de belangrijkste ontwikkelingen voor Nederlandse moslims in het afgelopen decennium? En zullen we de *twenties* later herinneren als de tijd waarin acceptatie van de islam hier een feit werd? We vroegen het aan vier trendwatchers met kennis van de islam en moslims in Nederland.

● ANNE-ROSE HERMER



Farid Tabarki is journalist, trendwatcher en medeoprichter van Studio Zeitgeist. Al twintig jaar doet hij onderzoek naar de tijdgeest. Tabarki heeft een wekelijkse column in *het Financieele Dagblad* en werd uitgeroepen tot 'Trendwatcher of the Year 2012-2013'. Volgens Tabarki staat er een behoorlijke druk op de samenleving door tal van economische en technologische veranderingen.

'Mensen met een islamitische achtergrond hebben vaak een economische achterstand. De veranderingen hebben vooral invloed op economisch kwetsbare groepen', vertelt hij. 'Aan de andere kant gaat het de goede kant op met de emancipatie van jonge moslims. Ze krijgen steeds vaker toegang tot hoger onderwijs. Daardoor is hun positie



FOTO: FARID TABARKI

de afgelopen tien jaar beter geworden.'

Tabarki geeft toe dat toegang tot hoger onderwijs niet altijd toegang tot de arbeidsmarkt met zich meebrengt. 'De middenklasse heeft het moeilijk en moslims gaan steeds meer tot de middenklasse behoren. Bovendien hebben moslims bovengemiddeld last van discriminatie op de arbeidsmarkt. Onlangs bleek nog dat uitzendbureaus opdrachten accepteren waarbij geen sollicitanten met een 'vreemde naam' geselecteerd mochten worden.'

Aan de andere kant ziet Tabarki dat bedrijven en organisaties wel degelijk een diversiteitsbeleid hanteren. 'Dat stuit soms op onwennigheid, want het is een opgave voor beide partijen. Nieuwe gebruiken moeten een plek krijgen binnen een organisatie, terwijl het voor de nieuwkomer soms lastig is om aansluiting bij nieuwe medewerkers te vinden.'

Tabarki's indruk is dat de discriminatie op de werkvloer de afgelopen tien jaar gelijk is gebleven, maar dat de acceptatie de komende tien jaar zal stijgen. 'Mensen komen steeds vaker in aanraking met andere culturen, ook met de moslimcultuur. Op het werk, op televisie. Hoe vaker dat gebeurt, hoe meer men er op zal reageren. We krijgen meer inzicht in elkaars gebruiken als we meer met elkaar omgaan.'

In grootstedelijke gebieden is dit al gaande, zegt hij. 'Jongeren van verschillende culturen hebben bij elkaar in de klas gezeten. Kijk naar de hiphop en rap. Daarin hebben islamitische en niet-islamitische artiesten hun strepen verdiend.'

Polarisatie en vooruitgang

Ewoud Butter werkt als zelfstandig onderzoeker en adviseur. Hij doet onder meer onderzoek naar moslimdiscriminatie en institutionalisering van de islam in Nederland. Ook is hij oprichter van de website *Repu-*

'De positie van jonge moslims is de afgelopen tien jaar beter geworden'

bliek Allochtonië. Het islamdebat heeft al sinds dertig jaar geleden zijn onverminderde aandacht. Butter denkt dat het leven voor Nederlandse moslims het afgelopen decennium in sommige opzichten lastiger is geworden. Hij wijt dit onder andere aan ongenueanceerde beeldvorming in een gepolariseerd debat.

'Sinds de eeuwwisseling praten we over de islam in het frame van een 'Clash of Civilizations', waarbij vaak 'de westerse' en 'islamitische cultuur' als elkaars tegenpolen worden gepresenteerd. Dit heeft onder meer tot gevolg dat alle moslims op één fundamentalistische hoop worden gegooid en er te weinig oog is voor de grote diversiteit aan islamiti-

opgeleid en komt steeds vaker op sleutelposities terecht. Deze jongeren zijn hier geboren en beschouwen zichzelf, volkomen terecht, als Nederlandse burgers met dezelfde rechten en plichten als andere Nederlanders.' Het islamitische weblog *Wij blijven hier*, opgericht in 2005, heeft volgens Butter een naam die kenmerkend is voor deze nieuwe generatie. 'Wij, moslims, blijven hier. Wen er maar aan.'

Mede dankzij deze generatie wordt moslimdiscriminatie sinds 2010 vaker geagendeerd, merkt Butter op. 'In dat jaar trad het eerste kabinet Rutte aan met de PVV. Er kwam meer aandacht voor moslimdiscriminatie, ook dankzij initiatieven als het Collectief tegen Islamofobie & Discriminatie en de stichting Meld Islamofobie, opgezet door islamitische academici.'

Butter ziet dat Nederlandse moslims weerbaarder zijn geworden, ook tegen radicalisering. 'Sinds de moord op Theo van Gogh, maar vooral vanaf 2014-2015, zijn er veel initiatieven gekomen uit de eigen gemeenschap om radicalisering tegen te gaan. Er is meer alertheid op radicalisering.'

Of de acceptatie van moslims is toegenomen? Butter: 'Mogelijk, omdat steeds meer moslims op invloedrijke posities komen. We hebben bijvoorbeeld in Rotterdam en Arnhem islamitische burgemeesters. Ook in het bedrijfsleven, hoger onderwijs en in de media komen steeds meer kundige professionals met een islamitische achtergrond. Ik heb geen keiharde bewijzen, maar ik hoop dat dit bijdraagt aan toenemende acceptatie van moslims.'

In het nieuwe decennium zullen de tweede generatie en een groep bekeerlingen zich nog nadrukkelijker melden, denkt Butter. Tot nu toe hadden ouderen in moskeeoorganisaties nog veel te zeggen, maar de eerste generatie is aan het uitdunnen. 'Deze ouderen zijn vaak 24/7 bestuurder en verwachten van hun opvolgers ook volledige toewijding, terwijl de jongere generatie geen fulltime vrijwilliger kan of wil zijn.'



FOTO: EWOUT BUTTER

sche stromingen.'

Daarnaast ziet Butter dat onderwerpen vaak 'geïslamiseerd' worden, ook als dit volgens hem volstrekt irrelevant is. 'Een islamitische achtergrond van Nederlanders wordt dan onnodig tot probleem gemaakt. Dat heeft allemaal negatieve gevolgen voor de beeldvorming van moslims. Er wordt moslims gevraagd afstand te nemen van groepen waarmee ze zich niet verwant voelen. Ze worden geconfronteerd met vooroordelen en discriminatie. Deze trends hebben zich het afgelopen decennium voortgezet.'

Volgens Butter is er ook vooruitgang geboekt. 'De tweede generatie moslims in Nederland is inmiddels groter dan de eerste. Deze generatie is meer geëmancipeerd, veel hoger

Samenleving.

Hun leven ziet er anders uit: ze organiseren zich vaker in losse verbanden en hebben naast het vrijwilligerswerk nog veel andere verplichtingen.'

Ook voorspelt Butter dat groepen moslims uit nieuwe landen, zoals Syrië, zich gaan organiseren en een plek zullen opeisen in islamitische organisaties. 'In vergelijking met moslims van Turkse en Marokkaanse afkomst wonen Syriërs meer verspreid over Nederland. Hier en daar zullen ze misschien hun eigen moskeeën opzetten. Maar ik verwacht dat ze relatief vaak naar Marokkaanse moskeeën zullen blijven gaan. Ook verwacht ik dat ze bijvoorbeeld meer eisen gaan stellen aan de kwaliteit van de organisatie of de preek.'

Butter verwacht dat er weer een serieuze poging gedaan zal worden om een officiële Nederlandse opleiding voor imam te starten. 'De roep om goed opgeleide imams die de Nederlandse samenleving kennen wordt steeds groter. Tot nu toe was er te weinig animo voor in Nederland opgeleide imams, ook omdat moskeeën een salaris op minimaal hbo-niveau moeilijk kunnen betalen. Maar bemoeienis vanuit het buitenland zal door de tweede en derde generatie moslims minder geaccepteerd worden, dus er moet iets gebeuren.'

In tegenstelling tot Tabarki denkt Butter dat het islamdebat voorlopig niet milder wordt. 'Ik ben bang dat het nog even zo doorgaat. Het debat over de islam wordt voor een belangrijk deel bepaald door ontwikkelingen in het buitenland, vooral in het Midden-Oosten. De ontwikkelingen daar bieden me weinig hoop voor een mildere toon in het debat hier.'

Wel wortelt volgens Butter steeds breder het besef dat de islam meerdere stromingen kent en dat moslims een onlosmakelijk onderdeel van Nederland zijn geworden. 'Dat zal de discussie, hoop ik, op den duur genuanceerder maken.'

Onveiligheid en zwarte schapen

Minne Buwalda is schrijver in opdracht en momenteel werkzaam als storyteller bij organisaties, met als inzet het hogere doel van een organisatie voor het voetlicht te brengen. In 2006 schreef hij samen met Adjiedj Bakas het boek *De toekomst van God*. Daarin voorspelde hij - in tegenstelling tot wat velen dachten - dat religie, waaronder de islam, nog lang niet op zijn retour is.

Onrustige tijden als de onze zijn volgens Buwalda gunstig voor religie, juist omdat mensen iets zoeken dat hen beschermt. 'De eerste generatie moslims in Nederland voelde zich hier niet prettig, deels als gevolg van discriminatie. Dan zoek je het heel snel bij de eigen parochie.'

Buwalda denkt dat het fenomeen discriminatie niet uit te bannen valt. Het zit in de mens en het is nooit anders geweest, zegt hij. 'In de jaren zeventig waren de Surinamers die naar Nederland kwamen het mikpunt. De laatste groep binnenkomers krijgt het altijd te verduren. Discriminatie kunnen we niet uitbannen, net als het gevoel bedreigd te worden door nieuwkomers. Ook de komende tien jaar niet. Zelfs de komende vijftig jaar niet.'

Volgens Buwalda dienen moslims door economische tegenspoed nog eens extra als zondebok. 'Neem bijvoorbeeld vrachtwagenchauffeurs die concurrentie ervaren van Oost-Europese collega's. Als het economisch tegen zit, wordt er een zwart



FOTO: MINNE BUWALDA

'Het volgende kabinet krijgt een minister met een moslimachtergrond'

schaap gezocht. Het meest recente voorbeeld daarvan zijn moslims.'

Aan de andere kant voelen veel Nederlanders zich bedreigd, aldus Buwalda. 'Veiligheid, het veiligheidsgevoel vooral, speelt een belangrijke rol. Veel Nederlanders voelen zich bedreigd door moslims en met name moslimterrorisme.'

Zullen niet-moslims de islam dan ook niet meer gaan accepteren de komende tien jaar? Buwalda geeft aan dat we deze vraag niet los kunnen zien van de staat van de islam in de Arabische wereld. Gaat het in de Arabische wereld economisch goed, of in Noord-Afrika, dan waren veel problemen snel opgelost, zegt hij. 'Fundamentalisme heeft dan geen voedingsbodem meer. Maar ik zie die economieën niet snel opbloeien.'

Buwalda verwijst naar het boek *De geopolitiek van emoties* van Dominique Moïsi, een Franse politicoloog en schrijver. 'Moïsi onderscheidt drie 'cultuuremoties'. De Westerse cultuur is in staat van angst vanwege het verliezen van de hegemonie. De Oosterse cultuur, vooral de Chinezen, verkeert in een staat van hoop. Ze zijn bezig met een inhaalslag. De Arabische cultuur was tot diep in de middeleeuwen de grootste en belangrijkste. Daarom overheerst bij de Arabische cultuur boosheid en frustratie. Dat ligt niet aan de islam. De geschiedenis heeft hen in deze staat gebracht.'

Acceptatie en een Halal McDonalds

Brahim Bourzik, hoofdredacteur van de *Moslimkrant*, vindt dat het afgelopen decennium moslims en niet-moslims elkaar begonnen te accepteren. 'Dat is te danken aan de deelname van de moslims aan het maatschappelijk en politiek debat in ons land. Op het gebied van onderwijs doen moslims het steeds beter. Islamitische scholen zijn met een inhaalslag bezig en krijgen meer grip op het onderwijs en organisaties. Economisch moesten moslims vooral opboksen tegen het gif van discriminatie van uitzendbureaus en werkgevers, die moslims vaak ver-



ABRAHIM BOURZIK (FOTO: SANNE VAN DER MOST)

warren met de politieke islam.'

Over het islamdebat is hij mild. 'In het verharde maatschappelijk en politiek debat discussiëren tegenstanders en voorstanders met elkaar en komen zij dicht bij elkaar. In het debat vindt men elkaar. Tegelijk zien we, vooral op de sociale media, dat er twee kleine groepen aan beide kanten van het spectrum met de hakken in het zand gaan. Ze weigeren om naar elkaar over te steken.'

De komende tien jaar zullen Nederlanders met een moslimachtergrond volgens Bourzik steeds meer gaan behoren tot de middenklasse. 'Moslimorganisaties zullen geen wezenlijke rol spelen en zullen verdwijnen, doordat de overheid deze organisaties zal wegbezuinigen. Het dossier radicalisering en terrorismebestrijding zal verwaarloosbaar zijn. Het zal geen rol meer spelen in het maatschappelijk en politieke debat. Moslims zelf hebben een harde les geleerd uit het Syrië-en kalifaat-syndroom.'

Ook zal het radicaal-rechtse, islamkritische smaldeel in de Tweede Kamer niet groeien, voorspelt Bourzik. 'In 2021 zal de PVV van twintig naar twaalf zetels kelderen. Forum voor Democratie zal van twee naar acht à tot tien zetels stijgen. Het volgende kabinet krijgt een minister met een moslimachtergrond', denkt hij zelfs.

En - als toetje - verwacht Bourzik dat de islam ook in culinair opzicht meer geaccepteerd zal worden: 'Nederland krijgt eindelijk zijn eerste Halal McDonalds.' •

'Discriminatie kunnen we niet uitbannen, net als het gevoel bedreigd te worden door nieuwkomers'

Wat is typisch Nederlands om te doen? Dit vindt ons panel

Dat 'oer-Hollandse tradities' en gebruiken als Zwarte Piet en vuurwerk ter discussie staan is geen nieuws meer. Maar wat vinden onze panelleden nu eigenlijk typisch Nederlandse gebruiken?

● JAIME DONATA



Samenleving.



Salma Karim (25), CEO en graphic designer

‘Nederlanders staan wel een klein beetje bekend als gierig. ‘Ga je weer *tata* doen?’, zeg ik als ik met Nederlandse vrienden uit eten ben geweest en mensen tikkies beginnen te sturen. Daar kunnen ze wel om lachen, hoor. Het is ook niet erg. Als ik met vrienden uit eten ga en iemand heeft weinig geld, dan hoeft diegene echt niet voor mij te betalen.

Iets anders Nederlands: schoenen aan in huis, zelfs op bed. Dat was voor mij een culture shock. Iedereen feliciteren op een verjaardagsfeestje, van je broer en neef tot vrienden. Dat vond ik echt het allergrappigste. Bij ons feliciteer je de jarige - en de rest groet je gewoon, of geef je een kus.

En één koekje aanbieden bij de thee - ook typisch. Maar ik heb zelf niet zulke Nederlandse vrienden, hoor. Dus ik zou het niet eens hebben geweten als ik niet al die verhalen zou horen.

Nederlanders zijn ook heel erg direct. Maar dat heb ik zelf ook overgenomen, want daar houd ik van. In de opvoeding vind ik Nederlanders heel zacht. Kinderen kunnen hier alles zeggen en flikken zonder dat het een probleem is.

Soms zie ik kinderen zelfs over ouders heen lopen. Bij ons wordt respect echt afgedwongen: een beetje bang zijn voor je ouders hoort er wel een beetje bij. Mijn broertje van 21 mag niet zomaar wegblijven in de avond.’ ●

‘Kinderen kunnen hier alles flikken’



Lourdes Boasman (69), gepensioneerd en taalvrijwilliger

‘Wat mij het eerste opviel toen ik jaren geleden in Nederland kwam, was dat men het altijd maar over het weer had. ‘Lekker weertje vandaag’, of ‘Wat een pokkenweer’ - en alle mogelijke varianten op dit thema. En op zonnenschijn volgen volle terrassen in de binnenstad, want daar moest van worden genoten. Logischerwijs was dat voor mij een onbekend fenomeen: op mijn geboorte-eiland Aruba had je iedere dag zon. Lang duurde het overigens niet voordat ik begreep waarom het weer in Nederland zo’n belangrijk gesprekstema is.

In het prille begin van mijn verblijf in Nederland werd ik niet alleen verrast door de gewoonte van het op tijd komen op afspraken, maar ook het nakomen van afspraken. Iets wat ik sindsdien heel erg ben gaan waarderen. Je wordt geacht op tijd bij een afspraak te zijn, dat geldt voor zowel jezelf als voor de ander. En netjes melden als er vertraging is!

Aan de andere kant was er dan wel weer het fenomeen dat mensen in verlegenheid werden gebracht als je onverwacht op de stoep stond, vooral tijdens etenstijd. Alhoewel het nog maar de vraag was wie er in verlegenheid werd gebracht, want de gemiddelde Nederlander is recht voor zijn raap. Men wringt zich niet in allerlei bochten, maar zegt waar het op staat en gaat meteen over tot de orde van de dag. En binnenvallen rond etenstijd - bloemetje mee: ‘Meidje, dat had je toch niet hoeven doen!’ - betekende doodgewoon wachten tot na afloop van de maaltijd. En in de tussentijd kon je een kop koffie krijgen.

Het eerste wat men vraagt is: ‘Wil je een kopje koffie?’ Altijd en overal koffie. Samen met collega’s in de koffi corner over sport, over poli-

tiek, bij verjaardagen, op vakanties. Lief en leed onder het genot van een kopje koffie. En als je geluk had, kon je er een koekje bij krijgen. Want Nederlanders waren zuinig.

In de tijd dat ik in Nederland kwam vierde de moppenoerlog tussen Belgen en Nederlanders hoogtij, waarbij de Belgen hamerden op de gierigheid van de Nederlanders: één cola met zes rietjes. Dat mag zo zijn, maar ik heb in de loop van de jaren wel gemerkt dat Nederlanders weliswaar zuinig - kunnen - zijn maar een groot hart hebben. Bij calamiteiten of rampen wordt er meteen collecten georganiseerd en steun toegezegd. Ook goede doelen worden massaal gesteund.

Het Nederlandse eten vond ik niet echt fantastisch. Bij het ontbijt en voor de lunch was het vaak een boterham met kaas of hagelslag. Vooral de hagelslag wekte toch wel enige verbazing op. Maar echte walging heb ik voor het eten van zoute haring... Haring, de meeste buitenlanders verafschuwen deze rauwe, gepekelde vis die je bij de staart vastpakt, soms door gesnipperde uitjes haalt en met je hoofd achterover zo naar binnen werkt. Zelf vond ik het stinken en ik vond het onbegrijpelijk dat dit gegeten werd.

Na langdurig aandringen van mijn omgeving heb ik toch ooit voorzichtig mijn eerste hapje genomen. Inmiddels vind ik haring heel smakelijk. Zonder franje, geen gedoe met uitjes of op brood of in stukjes gesneden. Hoofd achterover en happen maar. Lekkerrr!

Zelf ben ik dusdanig geïntegreerd dat ik de ‘typische Nederlandse gewoontes’ eigenlijk heel gewoon ben gaan vinden. Alleen hou ik nog steeds niet van tulpen in een vaas, want die gaan zo snel hangen.’ ●

‘Altijd en overal koffie’



Stephano Stoffel (57), ZZP'er, bestuurder en columnist

'De manier waarop wij in Suriname onze kinderen opvoeden verschilt heel erg met die van hier. Respect voor ouderen is bij ons heel sterk. Als Surinaamse kinderen iets ongepast doen, dan hoeft een Surinaamse moeder vaak alleen maar te kijken en het kind is koest. Nederlanders laten een kind veel meer doen wat ze willen.

Beleefdheidsvormen zijn hier ook anders bij Nederlanders. Er is hier ook een soort lompheid ingeslopen. Mensen in de winkel die je passeert, douwen zich langs je heen. Dat voelt niet echt fijn. Het groeten op straat gebeurt ook niet meer. Dat was ik van Nederlanders in Suriname wel anders gewend. Alsof de beleefdheid is achtergebleven in de voormalige koloniën. Maar misschien zijn die oude omgangsvormen er nog wel in de hogere echelons.

Voor mij was het niet zo erg wennen toen ik in Nederland kwam eigenlijk. Nederlanders hebben wel een andere manier rond hygiëne. Nederlanders douchen zich minder, Surinamers minstens twee keer per dag. En wij wassen ons vlees in azijn. Daarna spoelen wij het nog eens af. In Nederland gooien jullie het meteen in de pan.

De Nederlandse gastvrijheid is ook een dingetje. Je hebt van die verhalen over vriendjes die niet mogen mee-eten als ze op bezoek zijn. Dat is in Suriname onbestaanbaar. Als je daar langkomt, dan krijg je altijd eten. En op een feestje is er altijd twee keer zoveel voedsel dan nodig voor de gasten - en je krijgt een cadeautje mee naar huis.

Eigenlijk noem ik alleen maar dingen die Nederlanders niet doen, haha. Maar dát is misschien wel typisch Nederlands voor mij.' ●



Ibrahim Özgül (35), finance en project professional

'Wat mij zelf dagelijks opvalt bij Nederlanders: kleine succesjes vieren. Ik zie dat met voetbal. Iedere wedstrijd gewonnen is er één. En om in voetbalsferen te blijven: zonder onderbroek douchen, haha...

Ik vind Nederlanders ook lekker direct - soms te direct. Als je het over een prijs hebt, dan is er meestal weinig ruimte tot onderhandelen. In zaken kom ik dat ook tegen: vaak slaat men hier de social talks ook over, of men doet het heel beperkt en komt snel tot zaken. En op tijd komen. Nederlanders komen op tijd.

Geboortekaartjes sturen vind ik ook iets typisch Nederlands. Dat doet men in Turkije in ieder geval niet.

En dan het eten: beschuit met muisjes, rauwe haring. Dat laatste heb ik nog nooit geprobeerd

en ik zal het ook nooit doen. Het ruikt niet lekker en ik heb sowieso niks met rauwe dingen, behalve komkommers.

Planmatig werken, daar zijn Nederlanders ook goed in. Maanden aan een plan werken voordat je begint. Ik vind dat echt een kracht. In Turkije begin je veel sneller aan iets, soms zonder alle consequenties te hebben overdacht.

Iets wat je natuurlijk ook vaak hoort: dat je bij Nederlanders niet zomaar kan blijven eten, 'want we hebben maar voor drie man gekookt'. Bij Turken krijg je hoe dan ook eten als je er toevallig bent - zelfs al eet de gastheer zelf niet. En uiteraard, de klassieker... de rekening delen, *the Dutch way*. Wie een tijdje in Nederland heeft gewoond, die begrijpt meteen dat de tikkie wel een Nederlands product is.' ●



Pritam Sockhradj (18), scholier havo 5

'Het eerste waar ik aan denk bij 'typisch Nederlands' is gezelligheid. Hollanders houden erg van gezelligheid. En dan denk je misschien: wie niet? Maar ik bedoel gezelligheid in de zin van 'iedereen erbij, hoe meer zielen, hoe meer vreugd'. Dat zie ik minder bij Fransen, Duitsers, of Spanjaarden.

Of dit ook iets te maken heeft met een andere manier van kijken naar hygiëne weet ik niet. Maar zaken als uit elkaars glazen drinken, pissen tegen een boom met een broodje in hand, dat zie ik Nederlanders gemakkelijker doen dan bijvoorbeeld Hindoestanen. Maar het kan ook zijn dat dit ligt aan de Nederlanders waarmee ik mij omring.

Nederlanders zijn ook echt nuchter. Dat merk je goed bij het ruzie maken. Als buitenlanders ruzie maken is het vaak heel fel - bij Nederlanders vaak een veredelde discussie. We kunnen hier vrij simpel nadenken over emoties.

Op een andere manier komt dit ook terug in de relatief bescheiden manieren die men hier heeft. Spreken met twee woorden, op openbare plekken minder lawaai maken in groepen. Nu hangt dit natuurlijk ook af bij wat voor Nederlanders je gaat kijken.

Nederlanders nemen volgens mij wel vaak het zekere voor het onzekere. Misschien dat ik mijzelf daarom ook wel zo veilig voel hier. Als ik in een ander Europees land ben, heb ik het gevoel dat daar meer kan gebeuren: geweld of aanslagen. Ik vind Nederlanders wel vaak minder denken aan hun medemens: de ikke-ikke-mentaliteit.

Ook typisch Nederlands vind ik het in het gezicht wrijven van dingen die geaccepteerd moeten worden: een gaypride, gaybrapaden en de 'Gay Month' - ik vind het allemaal prima, maar op school moest ik verplicht met paarse armbanden lopen om 'Purple Friday' te vieren. Dat vond ik wel ver gaan.' ●

‘Extreemrechts heeft het tij mee. Bij

Alle spotlights staan gericht op islamistisch en rechtsextremisme. Hebben we te weinig aandacht voor mogelijk gevaar vanuit de linkerflank?

● EWOUT KLEI

In Berlijn werd op oudejaarsdag de auto van een christelijke journalist in de brand gestoken. Deze aanslag werd opgeëist door de extreemlinkse Feministische Autonome Zelle, die boos was op de journalist omdat hij had deelgenomen aan een anti-abortusdemonstratie. Dezelfde groep pleegde op 27 december een aanslag op een protestantse kerk in Tübingen.

Ook in Nederland roert extreemlinks zich zo nu en dan. Het Radicaal Anarchistisch Feministisch Front bekladde in 2017 het huis van Thierry Baudet. En vorig jaar werd een 21-jarige AFA-aanhanger uit Nijmegen veroordeeld, omdat zij tijdens een anti-racisdemonstratie had geroepen: ‘Als je Thierry dood wilt schieten, roep dan paf.’

Maar waar extreemrechts in Nederland zichtbaar terrein wint en extreemrechtse terroristen als Brenton Tarrant de wereld doen sidderen, verstomt de aandacht voor mogelijke dreiging vanuit de andere flank. Zien we deze soms, door alle aandacht voor het rechtse en islamistische extremisme, over het hoofd?

Initiatief verloren

We kunnen ‘ver-links’ verdelen in twee groepen: radicaal-links en extreemlinks. Het verschil tussen deze twee zit ‘m in het gebruik van geweld, zegt Marcel Lubbers. Hij is hoogleraar politieke sociologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen. ‘Radicalisme kan in theorie heel radicaal zijn en de democratie afwijzen, maar pas als je aanzet tot



INTERNATIONALE SOCIALISTEN OP EEN KLIMAATDEMONSTRATIE, SEPTEMBER 2019 (FOTO: EWOUT KLEI)

geweld of dat gebruikt ben je een extremist.’

Ook de AIVD ziet in een rapport uit 2018 geweld als grens tussen radicalisme en extremisme. Toch vallen volgens de inlichtingendienst ook haatzaaien, het demoniseren van bevolkingsgroepen, intimideren en het creëren van een sfeer van angst onder extremisme. Als prototype van zo’n organisatie wordt de Anti-Fascistische Actie (AFA) genoemd. De linksextremisten van AFA dwarsbomen acties van ‘rechts’, zoals Pegida, en lijken volgens de AIVD eerder bereid om geweld te gebruiken dan andersom.

De politie moet rechtse betogers soms zelfs beschermen, omdat zij fysiek belaagd worden door extremisten van AFA. Zoals toen Identitair Verzet in april 2018 demonstreerde tegen de krakersactivisten van We Are Here, en AFA Amsterdam hier een stokje voor stak. AFA verdedigden zijn handelswijze op internet: ‘Weer is gebleken dat de enige taal die deze fascisten begrijpen stenen en vuurwerk zijn. Dit is een taal die wij kunnen, moeten en zullen spreken.’

Extreemlinks reageert vooral op wat rechts doet, analyseert Lubbers. De naam AFA zegt het al, Anti-Fascistische Actie. Ze nemen niet zelf

het initiatief. Lubbers denkt dat extreemlinks marginaler is geworden doordat er een ideologische kloof is ontstaan tussen radicaal- en extreemlinks.

‘In de jaren zeventig ging het linksextremisten nog om economische gelijkheid, maar vanaf de val van de Muur houden linksextremisten zich steeds meer bezig met niet-materiële thema’s als de rechten van asielzoekers. Radicaal-linkse partijen en bewegingen vinden die economische issues wél belangrijk. Bij radicaal rechts en extreemrechts is die kloof veel kleiner. Daarom heeft extreemrechts nu wel het tij mee. Bij extreemlinks mist de urgentie.’

Op weg naar de wereldrevolutie

Denk bij zulke economische radicaal-linkse geluiden aan socioloog Willem Schinkel, die aan *de Kanttekening* vertelde dat hij Shell en andere multinationals wil onteigen-

nen en de liberale democratie wil omverwerpen. Ook zijn er trotskistische organisaties als de Internationale Socialisten, Socialistisch Alternatief Politiek en Socialistisch Alternatief, die in navolging van de communistische voorman Leon Trotski (1879-1940) strijden voor de wereldrevolutie.

‘We zijn nu een heel klein clubje in Nederland, met acht actieve leden’, vertelt Gerbrand Visser van het Socialistisch Alternatief. ‘Onze stip aan de horizon is natuurlijk de wereldrevolutie, maar op dit moment zijn onze ambities op de korte termijn bescheiden. De arbeidersklasse zet nu helaas stappen terug.’

Vroeger was Socialistisch Alternatief actief binnen de SP, met als doel om deze partij revolutionairder te maken. De organisatie, toen nog ‘Offensief’ geheten, kende tientallen leden. Nadat de SP tien jaar geleden besloot om deze trotskistische ‘infiltranten’ te royeren, is Offensief omgedoopt in Socialistisch Alterna-

‘Wij willen geen burgerlijke democratie, maar een arbeidersdemocratie’

extreemlinks mist de urgentie'

tief en laten ze zich vooral op linkse demonstraties zien. Ondergronds gaan ze niet, zegt Visser.

'We zijn tegen geweld en tegen vandalisme, wat niets anders is dan individueel terrorisme. Er is nog nooit een arbeiderspartij groot geworden via individuele terroristische handelingen. Daarnaast moet je politiek sowieso niet persoonlijk maken, door bijvoorbeeld de persoon van Thierry Baudet te demoniseren.'

Ook na de wereldrevolutie, als eenmaal 'de dictatuur van het proletariaat' heerst, hoeven andersdenkenden niet voor hun leven te vrezen, benadrukt Visser. 'Arbeiders moeten op een democratische manier aan de macht komen. We doen ook gewoon mee aan de regels van democratische politiek.'

Visser verwerpt net als Willem Schinkel de liberale democratie. Maar hij kiest voor een pragmatische strategie. 'Het parlement is inderdaad een burgerlijke instelling. Wij willen geen burgerlijke democratie maar een arbeidersdemocratie. Toch is het afschaffen van het parlement nu niet aan de orde, want het alternatief is veel erger.'

Repressie

Ook voor de Amsterdamse Frank van der Linde is geweld een *no go*. Van der Linde is een bekende linkse activist. Hij is nu vooral bekend van zijn idee voor een daklozencamping. Anders dan Socialistisch Alternatief demonstreert hij ook voor culturele en politieke zaken, zoals bijvoorbeeld de Palestijnse zaak en de mensenrechten van de Oeigoeren in China. Hierbij werkt hij ad hoc samen met andere activisten. Maar soms voert hij ook actie in zijn eentje.

Volgens Van der Linde worden linkse activisten actief tegengewerkt door 'de repressie van de Nederlandse overheid', die volgens hem 'gewoon verschrikkelijk' is. 'De overheid werkt heel subtiel. Je rechten worden je ontnomen. Je recht op veiligheid, je recht op werk, privacy, enzovoort. Als je bij de overheid bekendstaat als lastig, dan word je aangepakt. Heel veel mensen haken hierdoor af als activist. Dat is ook de bedoeling van de overheid.'

In 2017 kwam Van der Linde in een diepe burn-out, 'door de repressie en, daarbovenop, politiegeweld'.

Hij verbleef een tijd in het buitenland, waar hij in therapie ging, en waar hij herstelde van zijn burn-out. En hoewel het buitenland hem goed deed, kon hij toch niet anders dan

terugkeren en zijn strijd voortzetten.

'Hier is mijn *battle*. Ik ken de wetten, de cultuur, Nederlands is mijn moedertaal. Daardoor kan ik juist in Nederland veel bereiken. Ik heb een

bijstandsuitkering. Het weinige geld dat ik overhoud spaar ik om af en toe naar het buitenland te kunnen om te relaxen, om zodoende nooit meer in een diep gat te vallen.' •

Europa werd vanaf de jaren zestig regelmatig opgeschrikt door extreemlinks terroristisch geweld. De bekendste terroristische organisaties waren de Rote Armee Fraktion (RAF) in Duitsland en de Rode Brigades in Italië. In ons land was tussen 1984 en 1993 RaRa (Revolutionaire Anti-Racistische Actie) actief, een extreemlinkse actiegroep die onder andere verantwoordelijk was voor de aanslag op de Makro in Amsterdam in 1985 en op het huis van staatssecretaris van Justitie Aad Kosto in 1991.

Voor *Elsevier* deed Paul Andersson Toussaint enkele jaren

geleden een onderzoek naar RaRa en andere extreemlinkse groeperingen in Nederland. 'Tijdens mijn onderzoek kwam ik erachter hoeveel aanslagen er door extreemlinks zijn gepleegd. Veel aanslagen haalden het nieuws niet. En daarnaast is er niemand - behalve die jongens van het Rood Verzetfront - veroordeeld door de rechter.' Volgens hem kwam dit mede door incompetentie van de Nederlandse politie. 'Ze deden nauwelijks sporenonderzoek en waren niet goed toegerust voor dit werk. Ze taptten wel telefoons af van RaRa-verdachten, maar de RaRa-terroristen waren wel zo

slim om niks telefonisch te bespreken.'

In tegenstelling tot de RAF en de Rode Brigades heeft RaRa niemand vermoord, maar dat is volgens Paul Andersson Toussaint stom toeval. 'Bij de eerste aanslag, op het monument voor generaal Van Heutz, raakte een jongetje zwaar gewond. En ook bij de aanslagen op het ministerie van Economische Zaken hadden doden kunnen vallen. Er liepen bewakers rond. RaRa waarschuwde altijd als er een aanslag plaats zou vinden, maar de tijd tussen de waarschuwing en de aanslag zelf was soms heel erg kort.'

Actiegroep claimt Makro-brand

Het Yesters imperialistisch systeem heeft alle belang bij het voortbestaan van het apartheidsregime in Zuid-Afrika. Daarom hebben wij vannacht een van de onderdelen van het Nederlandse zakenimperium in Zuid-Afrika hier aangevallen.

• Een deel van de persverklaring, waarin de actiegroep RARA meldt de brand bij de Makro te hebben gesticht.

Van een onzer verslaggevers
AMSTERDAM, donderdag
Een groepering, die zich
Revolutionaire Anti Racis-
tiese Aktie (RARA) noemt,
heeft de verantwoording op-
geëist voor de brand bij de
zelfbedieningsgroothandel
Makro in Duiwendrecht.

Het gebouw van de groot-
handel ging in de nacht van
maandag op dinsdag groten-
deels in vlammen op. De
totale schade bedraagt meer
dan 20 miljoen gulden.

In een persverklaring, die
naar verschillende nieuws-
media was gestuurd, laat
RARA weten de „aanslag
op de Makro te hebben ge-

pleegd uit protest tegen het
westerse imperialistisch sys-
teem, dat alle belang heeft
bij het voortbestaan van het
apartheidsregime in Zuid-
Afrika. Daarom hebben wij
vannacht een van de onder-
delen van het Nederlandse
zakenimperium in Zuid-
Afrika hier aangevallen,"
aldus een gedeelte van de
letterlijke tekst, die verder
was voorzien van de nodige
financiële gegevens over de
Makro en haar moeder-
maatschappij de SHV Hol-
dings (oftewel de vroegere
Steenkolen Handels Vereni-
ging) en de bindingen met
Zuid-Afrika.

De heer P.W. Lit, hoofd
van de Tactische Recherche
van de Rijkspolitie die het
onderzoek leidt, zegt nooit
eerder van de groepering te
hebben gehoord. „Wel zijn
wij door het ANP op de
hoogte gebracht van een
verklaring, die daar was
binnengekomen. De verkla-
ring wordt bij het onder-
zoek betrokken," aldus de
heer Lit.

De RARA zou volgens een
beveiligingsexpert in Am-
sterdam een splintergroepe-
ring zijn, die telkens onder
een ander naam acties
voert.

De vicepremier wil minder migranten. Wat vinden nieuwe Nederlanders?

Vicepremier Hugo de Jonge (CDA) verraste Nederland begin dit jaar met de opmerking dat er een migrantenquotum zou moeten komen. Wat vinden mensen met een migratieachtergrond hier eigenlijk zelf van?

● ANNE-ROSE HERMER



Hoeveel precies, dat wil De Jonge niet zeggen. Maar het mogen er in ieder geval niet meer zijn dan 80.000 per jaar, het migratiesaldo van Nederland in 2018. 'Wij zijn een solidair landje. Als we willen dat dit zo blijft, moeten we het aantal begrenzen', aldus de gewezen CDA-kroonprins in NRC.

We gingen op onderzoek uit in Rotterdam-Centrum om te peilen wat nieuwe Nederlanders van zijn uitspraken vinden. Getuigen zijn uitspraken van xenofobie of heeft hij ergens wel een punt?

'Wat mij betreft mag iedereen hier leven die wil komen,' vindt Hind (37). Ook een jonge vrouw van Turkse afkomst (naam bij de redactie bekend) vindt dat we niet

zo moeilijk moeten doen. 'Het gaat goed in Nederland, dus laat ze maar komen. De dingen gaan zoals ze gaan. Gewoon op je af laten komen.'

Samira (35 jaar) was geschrokken. Zoiets had ze niet verwacht vanuit CDA-zijde. 'Mijn ouders stemmen altijd CDA. Was die partij dan ineens tegen buitenlanders?' Ze bekeek de uitzending van *Jinek* waarin De Jonge zijn uitspraken toelichtte. 'Zijn motivatie is heel anders dan die van Wilders. Toch voelt het niet prettig. Zorg voor meer voorzieningen. Dan is er niets aan de hand.'

Volgens Razman (33) kunnen er nog best mensen bij, maar hij plaatst een kanttekening: 'Het hangt er van af of ze zijn gevlucht.' In 2018 bedroeg het aantal asielaanvragen dat hier mocht blijven 12.445. Als Razman zijn zin zou krijgen, dan zou Nederland wel eens een strenger beleid voeren dan De Jonge voorstelt.

Farid (37) is voor minder migratie. De bevolking groeit, zegt hij, maar de voorzieningen groeien onvoldoende mee. 'Kijk maar naar de huizenmarkt. Verder is er een tekort aan onderwijzers, medewerkers in de zorg, er zijn wachtlijsten voor mensen die Nederlands willen leren en ga zo maar door. De boel zit verstopt.'

Ook Charly (33), wiens ouders uit China komen, wijst op de keerzijde van migratie. 'Het mag niet zo zijn dat Nederland schade ondervindt bij te veel migratie.' Wel vindt ze dat je de verschillende soorten migranten niet over één kam moet scheren. 'Mijn ouders zijn ook hierheen gekomen. Ze begonnen een eigen zaak en zorgden voor werkgelegenheid. Maar hoe kun je onderscheid maken tussen immigranten? Dat lijkt me heel lastig.'

Irena (56) kwam 36 jaar geleden vanuit Tsjecho-Slowakije naar Nederland, maar vindt Nederland te klein worden. 'Ik hoor verhalen over twintig jaar op de wachtlijst staan voor een sociale huurwoning.' Daarom is ze het eens met minister De Jonge. 'Er moeten dingen veranderen voor de eigen bevolking. Daarna kun je andere mensen pas helpen', zegt ze. 'Het is goed om grondiger uit te zoeken wat de achtergronden zijn van migranten, maar daar is geen geld voor en er zijn geen medewerkers voor.'

Ook moet er volgens Irene veel meer aandacht aan de aanvragen besteed worden. 'Waarom willen



HUGO DE JONGE (FOTO: YOUTUBE)

mensen hier naartoe komen? Let extra goed op wie je binnenhaalt. De tijden zijn veranderd. Kijk maar naar het nieuws: een jongen die zomaar wordt doodgeschoten, mensen die na vijf uur 's middags de deur bijna niet meer uit durven. Er is veel meer politie nodig. Nederland was altijd behulpzaam, leerzaam, een voorbeeld. Dat zie ik nu minder.'

'En ze blijven maar kinderen krijgen!'

We vroegen ook aan autochtone Nederlanders wat zij denken over de uitspraken van minister De Jonge. Als het aan Loes (75) ligt, komen er veel minder migranten ons land binnen. 'Ik ben het helemaal met de minister eens. Er zijn te veel buitenlanders. Je hoort van alle kanten dat senioren zoveel geld kosten. Wat denken mensen dat migranten kosten? Wel eens aan dát kostenplaatje gedacht? En ze blijven maar kinderen krijgen!'

Op zaterdagmiddag staat er bij de Lijnbaan altijd een groepje het Woord van God te verkondigen. Ferry (71) is één van hen. Hij vindt

het een christelijke plicht om vreemdelingen te helpen.

'Waar moeten ze anders heen? Ze hebben het wel over mensen die agressief zijn en zich niet aan de Nederlandse wetten houden, maar je kunt niet iedereen over één kam scheren. De Bijbel zegt: 'Geen mens is groot.' God zei dat we geen haar beter zijn dan de vreemdelingen.'

René (61) is het wel met De Jonge eens. 'Ik vind dat het vluchtelingenbeleid internationaal beter geregeld moet worden. Niet meer wegkijken en bij het begin beginnen. Pak de opvang uitgebreider aan én in de regio. Voor economische vluchtelingen geldt wat mij betreft hetzelfde. Geen vluchtelingen verdelen, zoals nu het geval is. Daar zijn landen als Duitsland en Frankrijk het ook mee eens.'

'Te veel migranten? Er zijn te veel ministers,' stelt Ron daarentegen (61) vast. 'Zoveel is 80.000 migranten per jaar niet. We hebben deze mensen ook nodig voor het werk dat de mensen die hier al wonen niet willen doen. Migrantenvormen geen probleem, maar kansen.' ●

**'Nederland was altijd behulpzaam,
leerzaam, een voorbeeld.
Dat zie ik nu minder'**



FOTO: YOUTUBE

De Nederlandse Rif-beweging: radicaler dan de Rif-activisten in Marokko?

Een bezoek van SP-Kamerleden Lilian Marijnissen en Sadet Karabulut aan Marokko blies de Rif-kwestie in januari nieuw leven in. Onder Marokkaanse Nederlanders groeide de steun voor de zaak de afgelopen jaren uit tot een geheel eigen beweging.

● KAJA BOUMA

SP-parlementariërs Marijnissen en Karabulut waren in de noord-Marokkaanse stad Al Hoceima en bezochten daar het ouderlijk huis van Nasser Zefafi, de leider van de Riffijnse protestbeweging. Zefafi zit op dit moment in Marokko een gevangenisstraf van twintig jaar uit vanwege zijn rol in de Rif-protesten in 2016 en 2017.

‘Het was een betekenisvol bezoek’, zegt de Riffijns-Nederlandse mensenrechtenactiviste Hossnia el Yahyaoui. ‘De aandacht voor de situatie in de Rif begint weg te zakken en door dit bezoek wordt er opnieuw aandacht gevraagd.’

Ook de Riffijns-Nederlandse activist Amazigh Ayaou* hecht grote waarde aan dit gebaar van solidariteit met de Rif-beweging. Toch zet hij vraagtekens bij onderdelen van het programma van de Nederlandse politici.

‘Karabulut en Marijnissen gingen bijvoorbeeld aan tafel met politieke partijen waar Riffijnse activisten zich juist van afzetten. Deze partijen behartigen de belangen van de koning en niet van het volk.’

De Nederlandse politici mochten het Rif-gebied weliswaar in, maar voor journalisten is de Rif door de onrust van de afgelopen jaren *off-limits* geworden. Ook voor Marokkaanse Nederlanders met roots en familie in de Rif wordt het steeds lastiger het gebied zonder risico te bezoeken. Dat komt onder meer door de steun die veel Marokkaanse Nederlanders aan de Rif-activisten betuigen.

Toen de protesten drie jaar geleden begonnen, sloot een grote groep Riffijnse Nederlanders zich bij de Marokkaanse activisten aan. Ze vormden al snel hun eigen Rif-beweging binnen de Nederlandse grenzen, maar met dezelfde doelen: meer voorzieningen zoals scholen en ziekenhuizen, een oplossing voor de hoge werkloosheid en minder corruptie.

‘In het begin had iedereen dezelfde doelen’, zegt El Yahyaoui over de Nederlandse Rif-activisten. ‘Maar naarmate de volksbeweging vorderde en activisten inzagen dat de Marokkaanse overheid geen gehoor zou geven aan de beweging, zijn mensen andere eisen gaan stellen, zoals autonomie. Sommige

‘Als ik kijk naar de berichten die ik kreeg, lijken sommige Riffijnse Nederlanders wel geradicaliseerd’

Rif-activisten eisen zelfs complete onafhankelijkheid.’

Volgens Amazigh Ayaou zijn de eisen in grote lijnen wel hetzelfde gebleven onder alle Rif-activisten. ‘Zoals alle andere volkeren zijn de Riffijnse activisten het niet altijd met elkaar eens over de doelen. Maar waar alle Riffijnen het over eens zijn, is dat de Marokkaanse staat hun vijand is. De overheid is al decennialang bezig met het uitroeien van deze mensen en hun identiteit.’

Ayaou richtte in 2018 Nederlandstalige nieuwswebsite *Arif News* op, om het Nederlandse publiek op de hoogte te houden van de situatie in de Rif. Hij sprak al eerder met *de Kanttekening* over zijn website en de risico's die daarbij komen kijken. Ook Ayaou vreest dat hij opgepakt zal worden als hij de Rif bezoekt.

Zijn de Nederlandse Rif-activisten nóg activistischer?

Nederlandse Rif-activisten lijken soms radicaler dan hun Marokkaanse medestanders. Zo menen zij

dat Nederlandse journalisten in Marokko vaak aan de kant van de overheid staan. Ook zouden ze bij acties de Marokkaanse vlag verbranden - iets dat activistenleider Zefafi zelf bekritiseert - en zien ze Marokkaanse Nederlanders die zich niet voor hun zaak uitspreken als verraders.

Maar volgens El Yahyaoui en Ayaou zijn de Nederlandse activisten niet extremer. Ze geven aan dat dit slechts zo lijkt door de vrijheid van meningsuiting in Nederland: die geeft hen meer mogelijkheden om zich openlijk uit te spreken.

‘Riffijnse Marokkanen kunnen niet ongestraft een vlag verbranden of iets dergelijks. Zodra zij iets doen dat het disfunctioneren van de Marokkaanse overheid zou aan tonen, dan heeft dat arrestaties, martelingen en verkrachtingen als gevolg’, zegt El Yahyaoui. Op dit moment zitten er nog ongeveer zestig Marokkaanse Rif-activisten in de gevangenis.

Nederlandse berichtgeving over de Rif

Willemijn de Koning werkte drie

‘Waar alle Riffijnen het over eens zijn, is dat de Marokkaanse staat hun vijand is’



FOTO'S: WIKIMEDIA COMMONS

jaar als correspondent in Marokko, onder andere voor de NOS. Toen De Koning begon met berichten over de Rif-beweging, kreeg zij regelmatig forse kritiek van Riffijnse Nederlanders. 'Ze noemden me een hoer, zeiden dat ik een meisje van de koning was of dat ik door de Marokkaanse overheid werd betaald', zegt De Koning.

Hoewel de reacties volgens De Koning disproportioneel waren, begreep de journaliste een deel van de kritiek op haar berichtgeving wel. 'Ik heb wel eens een foutje gemaakt. Dat ik het bijvoorbeeld had over een Berbers dialect, terwijl het een taal is. Maar er werd altijd vanuit gegaan dat er een kwade bedoeling achter zat. En dat is niet zo.'

In de Rif werd De Koning tijdens een protest aangevallen door een groep jongens. Dit gebeurde nadat de journaliste werd aangezien voor politieagent. 'Er heerst veel paranoia onder Riffijnen, maar daar zijn ook goede redenen voor. Zo waren er bijvoorbeeld aanwijzingen dat de overheid mensen betaalde om onrust in het gebied te stoken.

Natuurlijk word je daar nerveus van.' De jongens boden later hun excuses aan.

Op een aantal incidenten na kreeg de Koning vanuit Marokkaanse Riffijnen nauwelijks kritiek. 'De meeste Riffijnen zijn erg bereid met journalisten te praten en hen te helpen. Zij weten ook dat internationale media-aandacht kan helpen bij het bereiken van hun doelen.'

Onder andere de doelen en het vertrouwen in de media zijn volgens De Koning grote verschillen tussen de Nederlandse en Marokkaanse Rif-beweging. 'De Riffijnen die ik op straat sprak wilden helemaal geen aparte staat. Zij wilden universiteiten, ziekenhuizen, een betere infrastructuur, maar niemand noemde zelfstandigheid als eis. Dat idee is ontstaan door de Nederlandse en Belgische activisten. Als ik kijk naar de berichten die ik kreeg, lijken sommige Riffijnse Nederlanders wel geradicaliseerd.'

Uiteindelijk werd een deel van de berichten die De Koning ontving zo dreigend, dat ze aangifte deed bij de politie. De politie besloot er uit-

eindelijk geen zaak van te maken. Dat maakt haar leven terug in Nederland niet makkelijker: 'Ik ga niet zo snel meer naar bepaalde evenementen. Zoals het Amazigh nieuwjaar, dat durf ik dan bijvoorbeeld niet.'

Ondanks de kritiek die de voormalig correspondent omschrijft, zijn activisten El Yahyaoui en Ayaou grotendeels tevreden over de berichtgeving van Nederlandse media. 'Er was inderdaad een periode in het verleden waarin de NOS regelmatig Marokkaanse propaganda berichtten. Bijvoorbeeld toen PvdA-parlementariërs Lilianne Ploumen en Kati Piri de Rif niet in

mochten. De NOS legde toen de schuld bij lokale autoriteiten, terwijl die totaal geen macht hebben. Maar buiten dat doen Nederlandse media heel goed werk', zegt Ayaou.

El Yahyaoui sluit zich daarbij aan: 'In Nederland wordt zonder twijfel het meest uitgebreid aandacht besteed aan de Riffijnse kwestie. In andere landen is dat minimaal. Als er als iets wordt bericht, dan is dat vaak in het voordeel van het Marokkaanse regime.' •

Echte naam Jamal Ayaou. Amazigh betekent letterlijk 'vrij mens' en is de verzamelnaam van Marokko's oorspronkelijke bevolkingsgroepen.

'De Riffijnen die ik op straat sprak wilden helemaal geen aparte staat'

“Laat het maar gaan, het ligt achter ons.’ Dát is Indisch zwijgen’

De geschiedenis van de Nederlandse koloniale overheersing van Indonesië houdt de gemoederen nog steeds bezig. In Nederland wordt onder mensen met een afkomst uit Indonesië verschillend tegen deze geschiedenis aangekeken. Indische Nederlanders identificeren zich meer met het koloniale bewind, terwijl Indonesische Nederlanders zich juist meer identificeren met het huidige Indonesië. Maar ondanks de verschillen kunnen zij zich vinden in één gedachte: Nederland moet het geleden leed onder ogen zien.

● FITRIA JELYTA

In 2017 stelde de Nederlandse Staat ruim vier miljoen euro beschikbaar voor het onderzoek *Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950*. Het onderzoek zal volgend jaar klaar zijn. Het moet onder meer antwoord geven op vragen over structureel grensoverschrijdend geweld tijdens de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, die in de Nederlandse geschiedschrijving nog steeds bekend staat onder de eufemistische term ‘politieacties’.

‘De Nederlandse staat geeft geen gehoor aan de Indonesische slachtoffers van de 350 jaar durende illegale bezetting door Nederland’, zegt Jeffry Pondaag. Hij is voorzitter van de Stichting Comité Nederlandse Ereschulden (K.U.K.B.). De stichting behartigt naar eigen zeggen de belangen van Indonesische slachtoffers die tijdens de Nederlandse koloniale periode hebben geleden onder het geweld en de oorlogsmisdaden door Nederlandse militairen.

In 2011 spande K.U.K.B. een rechtszaak aan tegen de Nederlandse staat vanwege de executie van 431 Indonesische mannen op Rawagede in 1947. De stichting won, waarna de regering excuses maakte en schadevergoeding betaalde aan de weduwen van de Indonesische slachtoffers.

Pondaag vertelt dat meer rechtszaken tegen de Nederlandse staat zullen volgen. Dit, vanwege het geweld dat Nederland pleegde op de Indonesische bevolking. Ook pleit



HET NEDERLANDSE KOLONIALE GEZAG ARRESTEERT LIJFWACHTEN VAN PREMIER SOETAN SJAHRIR. HIJ DIE DIENDE ONDER PRESIDENT SOEKARNO, DIE EEN ONAFHANKELIJK INDONESIË UIT HAD GEROEPEN. DE FOTO IS GENOMEN IN JAKARTA, NEDERLANDS-INDIË, OP 20 JULI 1947 (FOTO: NATIONAAL ARCHIEF)

hij voor het herschrijven van de geschiedenis. ‘Het is zaak dat Nederland een podium biedt aan de Indonesische slachtoffers in de vertelling van de geschiedenis.’

Volgens Pondaag was de afwezigheid van Indonesische slachtoffers tijdens de kick-off van het onderzoek in 2017 voelbaar. ‘Waar haalt Nederland het recht vandaan

om een land dat 18.000 kilometer hiervandaan ligt te beschouwen als zijn eigendom? Als ze zeggen dat kolonialisme toen vanzelfsprekend was, hoe zit het dan met de mensen die in Indonesië woonden? Hebben zij dan geen stem? Zijn zij dan geen mensen?’

In 1969 kwam Pondaag samen met zijn moeder aan in Nederland.

Andere familieleden hadden zich toen al in Nederland gevestigd. Zijn familieleden voelden zich verwant met de voormalige kolonie Nederlands-Indië en noemden zichzelf daarom Indisch. Daar voelde Pondaag niets bij.

‘Ik ben een Indonesiër. Dat ben ik en dat blijf ik’, zegt hij resoluut. Van zijn eigen familie en van de

ouders van zijn leeftijdgenoten hoorde hij dat Indonesiërs extremistische terroristen waren en Soekarno een collaborateur, omdat die in de Tweede Wereldoorlog samenwerkte met Japan.

De verdeeldheid tussen de Indische en Indonesische gemeenschap kenmerkt zich door de manier waarop beide gemeenschappen de geschiedenis beleven. Waar de Indonesische gemeenschap spreekt over het brute koloniale bewind van Nederland, ziet de Indische gemeenschap een weldoener in de Nederlandse overheid. Mede dankzij de loyaliteit van Indische mensen aan de Nederlandse vlag bekleedden zij in veel gevallen hoge posities. Indonesiërs zagen ze daarom als één met Nederland.

Veel Indonesische Nederlanders vinden dit nog steeds. 'Indische mensen zijn landverraders', zegt Pondaag. 'Ze hebben hun broeders en zusters vermoord voor het Nederlandse koninkrijk en daarmee de kolonie in stand gehouden. Het woord 'kolonie' is trouwens een eufemisme, in feite was het een bezetting. Ik heb dan ook afstand genomen van mijn Indische familie.'

'Samen vooruit'

Ook voor de nieuwe generaties Indische Nederlanders is de pijn van het verleden nog altijd voelbaar. 'Het vervelende van de geschiedenisvertelling over Nederlands-Indië is dat deze veelal gebaseerd is op persoonlijke meningen', aldus Erwin Pieters. Hij is een van de oprichters van BersaMaju, de jongerentak van de Vereniging Tropenvrienden Alkmaar (VTA).

Op het Instagram-account van VTA is te lezen dat de organisatie culturele activiteiten organiseert voor iedereen met 'een Indisch/Molukse achtergrond en die binding/belangstelling hebben in voormalig Nederlands-Indië'. Het woord 'BersaMaju' is een samenvoeging van de Indonesische woorden *bersama* ('samen') en *maju* ('vooruit').

Pieters: 'BersaMaju is het initiatief van de derde generatie binnen de Indische en Molukse gemeenschappen. We willen dat de Indische en Molukse gemeenschappen blijven bestaan. Dit zijn twee aparte gemeenschappen die zich verwant voelen met Nederlands-Indië.'

De voorvaders van Pieters kwamen van de Molukken en zaten bij het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger. Zij zijn de Nederlanders altijd trouw gebleven. Dat werd door

'Nederland is slecht met het erkennen van de eigen geschiedenis'

de Indonesiërs gezien als verraad. Daardoor zijn ze in 1952 noodgedwongen naar Nederland gekomen voor hun eigen veiligheid.

'Ze moesten hun huis en haard verlaten zonder enige vorm van compensatie', vertelt Pieters. 'Eenmaal aangekomen in Nederland werden mijn opa en oma en vele anderen van de Indische en Molukse gemeenschap weggestopt in concentratiekampen. Vaak tegen een vergoeding van de Nederlandse overheid, die ze op een later moment moesten terugbetalen.'

Net als Pondaag kan ook Pieters zich niet vinden in het Nederlandse perspectief op het koloniale verleden en de dekolonisatie. 'Nederland is slecht met het erkennen van de eigen geschiedenis', zegt Pieters.

'Er is weinig tot geen aandacht besteed aan de zwarte bladzijden in de Nederlandse geschiedenis en alle slachtoffers van de Indische en Molukse gemeenschappen. Daar heb ik moeite mee. Ook als het gaat om het aanbieden van excuses aan de Indische en Molukse gemeenschappen. Ik ben deels opgegroeid met de Molukse en Indische cultuur zoals die is meegekomen vanuit Nederlands-Indië. De Indonesische cultuur is anders dan de cultuur waarin ik ben opgegroeid, maar vaak wordt dit door onwetendheid nog door elkaar gehaald.'

De verschillen tussen de Indische en Indonesische cultuur manifesteert zich volgens Pieters niet alleen in een andere blik op de geschiedenis, maar ook in de wijze waarop gerechten worden bereid. 'Wij zijn als het ware blijven hangen in de cultuur op het moment dat onze opa's en oma's naar Nederland kwamen', legt Pieters uit.

Om deze reden ziet Pieters het belang in van het vertellen van de geschiedenis vanuit het perspectief van de Indische en Molukse gemeenschappen. Beide gemeenschappen ontleen hun bestaansrecht via het doorgeven van de geschiedenis aan volgende generaties.

'Het is belangrijk om de geschiedenis van je voorouders te kennen, om de verhalen te vertellen en het leed te erkennen', zegt Pieters. 'Soms zie ik iemand van de Indische gemeenschap met de rood-witte vlag van Indonesië rondlopen. Dat kan ik dan niet begrijpen. Dan denk ik: 'Ken je je geschiedenis niet?' De Indonesiërs hebben ons weggejaagd. Dat deed mijn opa en oma veel pijn. En die pijn voel je nog steeds.'

Toch kan Pieters zich wel verplaatsen in het Indonesische perspectief. 'Dat is hetzelfde als Nederland dat door de Duitsers werd bezet in de Tweede Wereldoorlog. Ze kregen een hekel aan hun bezetters. Als je kijkt naar het koloniale verleden van Nederland, ook naar de periode van de VOC, dan is Nederland altijd een bezetter geweest in Indonesië. Wij noemen het een kolonie, maar het was een bezetting. Vanuit dat oogpunt kan ik me verplaatsen in de Indonesiërs.'

'Indisch zwijgen'

Dat er zo weinig aan het licht is gekomen over het leed in Nederlands-Indië is deels te wijten aan het zogeheten 'Indisch zwijgen', aldus Pieters. Dat beaamt Linda Frans, binnen BersaMaju actief als projectmanager.

'Mijn ouders zijn allebei Indisch', vertelt ze. 'Mijn grootvader had Nederlands bloed, maar er zit ook Indonesisch bloed in de familie. Tij-

dens de koloniale periode waren mijn ouders de Nederlandse vlag altijd trouw gebleven. Ze hebben hun eigen verhalen en ervaringen met Nederlands-Indië. Op jonge leeftijd heb ik er niet veel van meegemaakt. Dat kwam pas later, omdat ik er zelf naar vroeg. Ik beseftte dat het een heftige periode voor ze was.'

De familie van Frans had een fijn leven in Nederlands-Indië. Daar kwam in 1941 abrupt een einde aan, toen de Japanners hun opmars maakten. Vervolgens werden haar familieleden uit hun huurhuis gezet en in zogeheten jappenkampen geplaatst. Uiteindelijk emigreerde haar familie naar Nederland, na de Bersiap-periode en de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië op 27 december 1949.

'De Nederlandse overheid had meer kunnen doen voor de Indische en Molukse gemeenschap die toen naar Nederland is gekomen', zegt Frans. 'Als ik mijn ouders er nu naar vraag, dan zeggen ze: 'Laat het maar gaan, het ligt achter ons.' Dát is Indisch zwijgen. Ondanks het gebrek aan steun van de Nederlandse overheid, koesteren ze geen wrok tegen de Nederlanders.' In tegenstelling tot de Molukse gemeenschap is de Indische gemeenschap minder uitgesproken over het verleden, vindt ze.

Volgens Erwin Pieters heeft deze zwijgzame houding geen voordelen gebracht voor de Indische gemeenschap. 'Mensen hebben zoveel geleden, dat ze er liever niet over praten.' Hij zegt dat de Indische gemeenschap door het wegstoppen van dit verleden moeite heeft om de eigen cultuur vast te houden. 'Dat heeft de Nederlandse overheid weer in de kaart gespeeld, want de Indische gemeenschap blijft toch zwijgen.'

De vraag is nu of het vierjarige onderzoek naar dekolonisatie en geweld in Nederlands-Indië deze stilte zal doorbreken. Zal het onderzoek leiden tot een geschiedschrijving waarin het leed van de Indonesische, Indische en Molukse gemeenschap wordt erkend?

De verschillende gemeenschappen geloven niet dat het onderzoek straks de pijn en verdeeldheid van het verleden weg zal nemen. Wel vinden ze dat Nederland een verklaring aan de volgende generaties is verschuldigd. Om de geschiedenis in zijn volledigheid te vertellen, zal Nederland volgens hen eerst het geleden leed onder ogen moeten zien. ●

'Mensen hebben zoveel geleden, dat ze er liever niet over praten'

Waarom vertoont Netflix 'nationalistische propaganda' uit Turkse televisieseries?

Netflix wordt steeds internationaler. Zo kunnen wij sinds kort kijken naar Turkse series en zelfs naar Turkse Netflix Originals. De series worden niet overall positief ontvangen: ze worden beschuldigd van het verspreiden van verkapte nationalistische propaganda voor een discutabel regime.



● MEREL AALDERS

Al een tijd geleden was in Turkije de serie *Muhtesem Yüzyıl* (2011-2014) - in de VS te zien als *Magnificent Century* - een groot succes op Netflix. Volgens de streamingdienst zelf was de serie, die eind 2018 weer van Netflix verdween, een van haar grootste 'import-successen'. De serie is gebaseerd op het leven van Süleyman de Prachtlievende, de sultan van het Ottomaanse Rijk in de zestiende eeuw. Süleyman had als doel een machtig imperium te stichten dat nog groter zou worden dan dat van Alexander de Grote.

Muhtesem Yüzyıl focust vooral op de grote successen die Süleyman behaalde. Het laat zien hoe zijn naam belangrijk werd in de islamitische wereld. De spanning tussen het christelijke Europa en het Ottomaanse Rijk is een constante aanwezigheid op de achtergrond, terwijl er militaire campagnes worden voorbereid. Daarnaast fictionaliseert de serie verschillende romantische relaties en vijandschappen tussen de leden van het keizerlijke huishouden.

Het Ottomaanse Rijk is sinds Erdogan aan de macht is weer belangrijk voor het Turkse nationale besef. Süleyman heerste van 1520 tot 1566, toen het Ottomaanse Rijk op het hoogtepunt van zijn macht was. Deze gouden eeuw spreekt nog steeds erg tot de verbeelding. Turkije kent tegenwoordig zelfs een ware *Ottomania*-trend, een obsessie met het Ottomaanse Rijk, zo schreef *the New Yorker* in 2014. Deze *Ottomania* uitte zich onder meer in de populariteit van Ottomaanse kookboeken, het gebruik van kalligrafie, woondecoratie, traditionele Ottomaanse kleding en zelfs een Burger King-reclame waarin een *janitzaar*, een lid van Süleymans leger, zich op een burger met hummus stort.

In diezelfde tijd werd *Muhtesem Yüzyıl* uitgezonden. Analisten koppelen het succes van deze serie aan een groeiend zelfvertrouwen in Turkije. De serie zou een nationalistisch gevoel en vijandigheid jegens buurlanden aanwakken.

Ottomania

Volgens Turkije-deskundige Petra de Bruijn is Ottomania een trend die zich in allerlei aspecten van de Turkse cultuur en maatschappij manifesteert. Dit heeft te maken met geschiedenis van de afgelopen eeuw.



FOTO: IMDB/ MUHTESEM YÜZYIL

De Bruijn: 'Het Ottomaanse Rijk is na afloop van de Eerste Wereldoorlog door de geallieerden opgedeeld in invloedsferen, bij het Verdrag van Sèvres in 1920. Alleen een klein stukje Anatolië mocht het behouden. Samen met de traumatische ervaringen van de daaraan voorafgaande tien jaar, waarin het land bijna voortdurend in oorlog was, veroorzaakte dit een enorm trauma bij de Turkse machthebber.'

Dit wantrouwen tegenover het Westen, waarbij gevreesd wordt dat het Westen Turkije opnieuw wil opdelen, leeft nog steeds. 'De oprichters van de Republiek wilden

van Turkije een westers gerichte maatschappij maken. Kemal Atatürk en de zijnen probeerden de bevolking hiervan te overtuigen via een sterk seculiere en nationalistische ideologie.'

Vaderlandsliefde is in Turkije nog steeds erg belangrijk. Volgens De Bruijn zijn vele Turken zelfs bereid daarvoor te sterven. Maar de islam was in Turkije lange tijd een ondergeschoven kindje.

'Religie werd naar de privésfeer verbannen. Zeker in de jaren dertig was het regime uitgesproken vijandig jegens religie,' legt de Bruijn uit. Volgens haar sprak de kemalistische

'Nationalisme is in de Turkse samenleving veel meer aanwezig dan bijvoorbeeld in Nederland'

‘In veel Turkse series wordt nationalisme uitgedragen’

ideologie vooral de stedelijke elite aan. ‘De mensen op het Turkse platteland profiteerden veel minder van de vooruitgang en vonden dat hun hun religieuze gevoelens werden genegeerd. Na de Tweede Wereldoorlog, toen er een meerpartijstelsel werd geïntroduceerd, kreeg religie opnieuw een plaats in de maatschappij.’

De politiek speelt in op deze religieuze gevoelens. Dit is een proces dat - met vallen en opstaan - is doorgegaan tot aan het huidige regime van Erdogans AKP-partij, zegt De Bruijn. De Ottomaanse sultan was ook een religieus leider, de kalief, de leider van alle moslims. Daar wordt nu op teruggegrepen.

Televisieseries zijn voor Turkije een belangrijk exportproduct. Toeristen bezoeken dan ook vaak de plekken die ze in series gezien hebben. Maar vanuit Turkije zelf kreeg *Muhtesem Yüzyil* juist weer veel kritiek, omdat het op respectloze wijze een hedonistisch beeld van - een alcohol drinkende! - Süleyman zou laten zien. Ook president Erdogan is geen fan van de serie. Hij sprak zich uit over de negatieve manier waarop de Turkse geschiedenis zo aan jongere generaties zou worden getoond. De serie werd zelfs voor het gerecht gedaagd.

Ook *Dirilis: Ertugrul* (2014-2019) is een Turkse serie die op Netflix wordt vertoond en door sommige kijkers wordt beschuldigd van nationalistische propaganda. De serie is gericht op een huishoudelijk publiek. *Dirilis: Ertugrul* werd in Turkije uitgezonden op TRT, het nationale televisienetwerk. De serie speelt zich af in de dertiende eeuw en gaat vooral over islamitische Oguzen, een van de grootste Turkse stammen in Centraal-Azië.

De Oguz-stam komt al voor in Turkse mythen, waarin beschreven staat hoe de stam uit 24 takken bestaat die de basis vormen voor de huidige Turkse volkeren. Ze zouden afstammen van de Turkse heerser Oguz Han. *Dirilis: Ertugrul* gaat

vooral over het leven van Ertugrul, de vader van Osman I, stichter van het Ottomaanse Rijk. Het vervolg van de serie, *Kuruluş: Osman*, gaat over deze stichter en de strijd die hij voert.

In *Dirilis: Ertugrul*, dat vijf seizoenen telt, vechten de Turken tegen de christelijke kruisvaarders in Anatolië, Mongolen en het Byzantijnse Rijk. *The New York Times* wijst erop dat er nogal coulant wordt omgegaan met de feiten en het Ottomaanse Rijk nobeler wordt gepresenteerd dan het was. Het islamitische nationalisme dat eruit zou spreken brengt de krant in direct verband gebracht met het regime van Erdogan. De focus op de strijd tegen vijanden en verraders van Turkije zou de huidige tijdsgeest in Turkije weerspiegelen, zo schrijft *the New York Times*.

In tegenstelling tot *Muhtesem Yüzyil* weet de Turkse president deze serie wel te waarderen, namelijk als een belangrijke cultuuruiting die stem geeft aan de conservatieve massa. Dat de serie bedoeld is om een nationalistisch sentiment onder Turken aan te wakkeren en ze bewust te maken van de geschiedenis van hun land, is overigens geen geheim. Volgens de adjunct-directeur van TRT, Ibrahim Eren, is het belangrijk voor Turken om te weten hoe hun staat is ontstaan.

Propaganda?

Deze series zijn niet zozeer controversieel omdat ze islamitische propaganda zouden bedrijven, maar nationalistische propaganda. De series zouden het idee romantiseren dat Turkije de unieke missie heeft om de erfgenaam van een ooit zo machtig rijk te worden.

Nationalistische Turkse televisieseries lijken te onderstrepen dat er zoiets als een nationale wil of een heilig doel zou zijn, een sentiment dat ook is terug te vinden in Erdogans campagnevoering. Door een bepaald geïdealiseerd beeld van het verleden te geven geeft Turkije



FOTO: IMDB/ DIRILIS: ERTUGRUL

‘De meeste series zijn vooral voor de Turkse kijker bestemd’

tevens aan hoe de toekomst van het land eruit zou moeten zien.

Volgens Petra de Bruijn is er wel een groot verschil tussen *Muhtesem Yüzyil* en *Dirilis Ertugrul*. *Muhtesem Yüzyil* is gemaakt door een onafhankelijke productiemaatschappij, zegt ze. De serie toont het hofleven en de rol die vrouwen daarin spelen. De vrouwen zijn zeer machtig en hebben grote invloed op de politiek. Vooral in de eerste seizoenen laat de serie veelal de intriges in de harem zien.

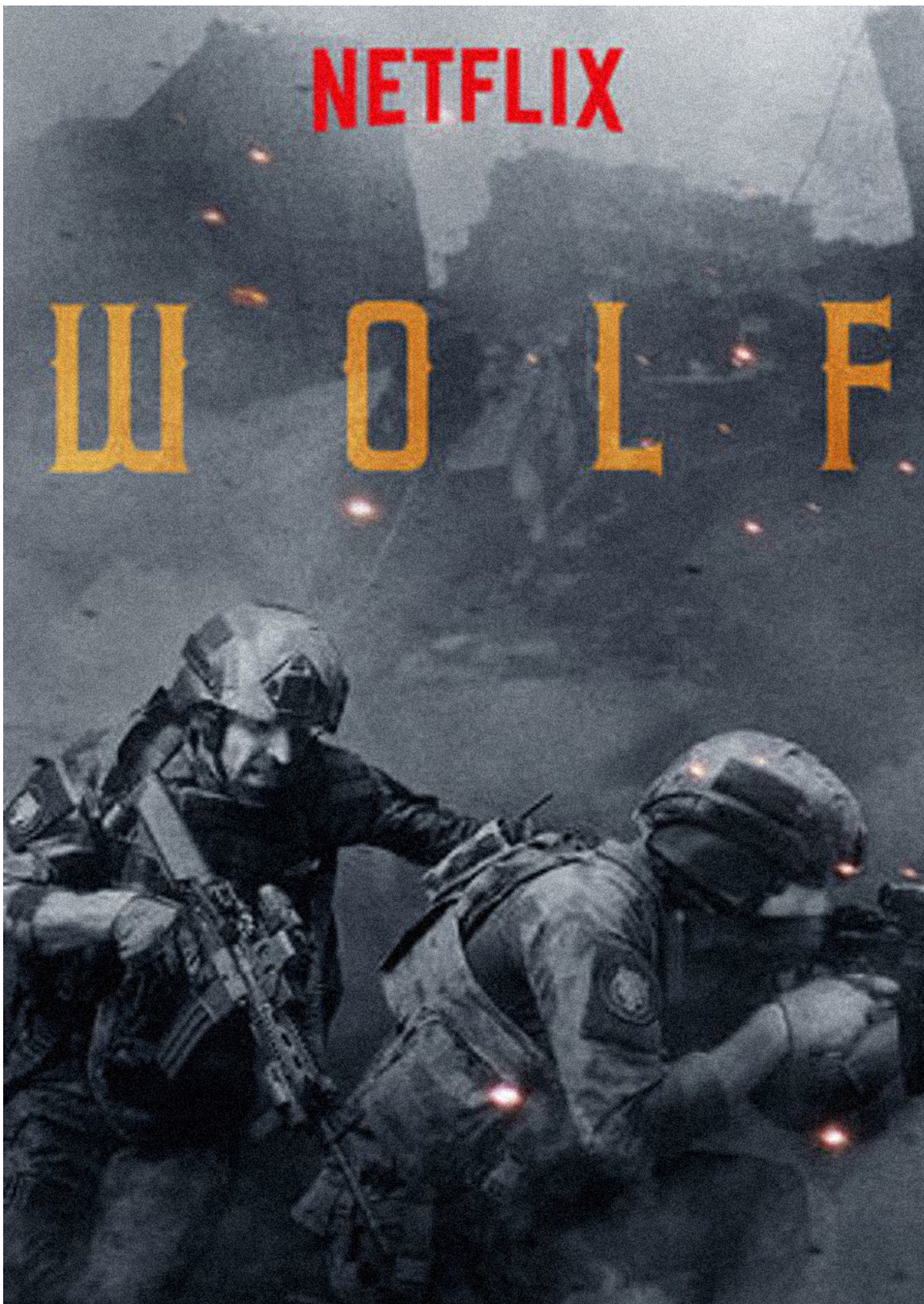


FOTO: IMDB/ BÖRÜ

‘Börü is misschien wel het beste voorbeeld van ultranationalistische populaire cultuur’

De Bruijn: ‘Dit is ook de kritiek van Erdogan. De serie laat Suleyman als een rechtvaardig staatsman zien, die wikt en weegt. Niet als de sterke krijgshoofd waar het Westen bang voor was - hij stond in 1529 voor Wenen -, maar als een sultan die voor enorme gebiedsuitbreiding zorgde via de talloze veldslagen en veldtochten die hij ondernam. *Dirilis Ertugrul* is voor de staatstelevisie gemaakt - en sommigen beweren in opdracht van iemand uit de entourage van Erdogan. Deze serie is veel meer op het krijgsgedrag gericht.’

Sinds 2018 is de Turkse serie *Börü* (‘Wolf’) via Netflix te streamen. In deze serie staat de eigentijdse Turkse geschiedenis centraal. De serie volgt de belevenissen van enkele Turkse militairen die tegen terroristen vechten. De terroristen blijken leden van de Koerdische Arbeiderspartij, de PKK, te zijn. Critici vinden dat deze serie anti-Koerdische, nationalistische propaganda bedrijft. Zo schrijft de website *Middle East Eye* dat *Börü* ‘misschien wel het beste voorbeeld is van ultranationalistische populaire cultuur.’

We vragen De Bruijn of zij vindt dat de beschuldiging van propaganda in de Turkse series terecht is. ‘In veel Turkse series, vooral historische series en actieseries, wordt Turks nationalisme uitgedragen. Nationalisme is in de Turkse samenleving veel meer aanwezig dan bijvoorbeeld in Nederland.’ Maar eigenlijk is alleen de Netflix Original *Hakan: Muhafiz* of *The Protector* - een fantasy-verhaal waarin de jonge hoofdpersoon Hakan een geheime opdracht krijgt om Istanbul te beschermen - direct voor een buitenlands publiek gemaakt, zegt De Bruijn. ‘De andere series zijn vooral voor de Turkse kijker bestemd.’

Wel versterken al deze series volgens De Bruijn - bewust dan wel onbewust - nationalistische gevoelens in Turkije. ‘Dit gebeurt door te laten zien dat Turken, nu de *underdog* in Europa, ook een glorieus verleden hadden, zoals in *Muhtesem Yüzyil*. En bijvoorbeeld door bij de strijd tegen de Koerdische nationalisten in *Börü* een gevoel van rechtvaardiging voor alle dode Turkse soldaten te kweken.’

Rest daarmee de vraag of Netflix zelf geen bedenkingen heeft bij het uitzenden en produceren van dit soort series. Netflix wilde echter niet reageren. ●

Interview.

Duitsland-correspondent Merlijn Schoonenboom: 'Succes AfD kon worden voorkomen'

In tien jaar tijd lijkt het Duitse debat over de multiculturele samenleving totaal gekanteld. Een vraaggesprek met Merlijn Schoonenboom, correspondent in Berlijn en auteur van het boek *Een kleine geschiedenis van de grootste Duitse worsteling*.

● EWOUT KLEI



MERLIJN SCHOONENBOOM (FOTO: VERENA EIDEL)

Tien jaar geleden leek Duitsland een tolerant paradijs. Terwijl Nederland de PVV, België Vlaams Belang en Frankrijk Front National hadden, kregen in Duitsland de rechtspopulisten niet eens voet aan de grond. Nu is alles anders.

Inmiddels is het rechts-populistische Alternative für Deutschland met negentig zetels de derde partij in de Bundestag. Bij de verkiezingen van vorig jaar in de Oost-Duitse deelstaten Thüringen, Saksen en Brandenburg werd AfD zelfs de tweede partij. En Pegida en de Identitäre Bewegung voeren al jarenlang acties tegen 'islamisering'.

Duitsland werd vorig jaar zelfs opgeschrikt door extreemrechtse aanslagen in Halle, waar een neo-nazi twee slachtoffers eiste, en op CDU-politicus Walter Lübcke, die werd vermoord vanwege zijn ruimhartige opvattingen over vluchtelingen. Extreemrechtse doodsb bedreigingen tegen andere politici volgden.

Duitsland zet zich schrap voor meer extreemrechts geweld. De overheid ziet een groeiend aantal van 24.000 rechtsextremistische Duitsers, waarvan de helft potentieel gewelddadig. 'Neonazischandalen' treffen elite-eenheden binnen het Duitse leger en de CDU van bondskanselier Angela Merkel. En het Oost-Duitse Dresden - de 'geboorteplek' van Pegida, broedplek van skinheads en bolwerk van AfD - riep eind vorig jaar zelfs de 'nazi-noodtoestand' uit.

Wat is er in Duitsland aan de hand? Is het land echt radicaal veranderd in tien jaar tijd? En wat kan Nederland van het Duitse debat over de multiculturele samenleving en nationale identiteit leren? We vroegen het aan historicus Merlijn Schoonenboom, nu tien jaar woonachtig en werkzaam in Berlijn als journalist, eerst voor *de Volkskrant* en nu voor *de Groene Amsterdammer*.

Eind vorig jaar verscheen zijn boek *Een kleine geschiedenis van de grootste Duitse worsteling*. Daarin verhaalt Schoonenboom over de omgang van Duitsland met de vaderlandse geschiedenis en de multiculturele samenleving, in een tijd dat West-Europese naties in etnisch en cultureel opzicht steeds diverser worden.

'De volkspartijen CDU en SPD hadden het succes van AfD kunnen voorkomen'

Wat is er in Duitsland in die tien jaar misgegaan?

'Die blik van buiten berust op een misverstand. Er bestond aan de rechterkant al veel langer onvrede in Duitsland. Duitsland kende de afgelopen tien jaar dezelfde opkomst van 'boze burgers' als in Nederland en andere West-Europese landen, maar de algemene trend stond daar diametraal tegenover: het politieke beleid werd juist steeds progressiever. Ook was het conservatieve geluid in de media steeds minder present; een gat op rechts ontstond dat nu door AfD is opgevuld.

Deze ontwikkeling heeft alleen wel een andere achtergrond dan in Nederland. In de jaren negentig was Duitsland nog beduidend conservatiever dan Nederland. Volgens bondskanselier Helmut Kohl was Duitsland geen immigratieland, ter-

wijl Nederland zich toen onder de paarse kabinetten graag opwierp als een multicultureel gidsland. Dat veranderde rond 2000. Nederland werd toen rechtser, terwijl Duitsland met Gerhard Schröder een progressieve richting insloeg.'

Welke rol speelde de CDU van Merkel hierin?

'De CDU was altijd een uitgesproken conservatieve partij, maar is sinds Angela Merkel in 2005 bondskanselier is geworden naar het midden gaan schuiven. Dit paste bij de algemene progressieve koers in het land, zoals onder andere te zien is aan de opener opstelling tegenover migranten. Merkel was in feite de grote verzoener en bracht conservatief en progressief Duitsland bij elkaar aan tafel, hoewel ze daarin eerder pragmatisch was dan ideolo-

gisch. Ze wist heel goed wat ze deed toen ze in 2010 met de toen jonge Turks-Duitse voetballer Mesut Özil op de foto ging - een symbolisch beeld dat moest uitdrukken dat nu ook de CDU achter de ontwikkeling richting een multicultureel Duitsland stond.

Tegen de koers van Merkel is vanaf het begin al verzet geweest binnen de CDU, maar dit heeft niet geleid tot rechtse afsplitsingen, mede omdat Merkel ze steeds tevreden kon houden. Na 2010 werd er steeds minder naar de rechtervleugel geluisterd. De onvrede zocht toen andere uitingsvormen. Ze uitte zich eerst op het internet, via islamkritische bestsellers in de boekhandel en op straat met Pegida. Vanaf 2013 probeerde de partij Alternative für Deutschland al in dit gat op rechts te springen. AfD was opgericht door enkele conservatieve economen, die kritisch waren over de euro. Maar hun succes kwam pas twee jaar later.'

In 2015 kwamen er dankzij het ruimhartige beleid van bondskanselier Angela Merkel honderdduizenden vluchtelingen Duitsland binnen. Hoe verklaart u die Duitse Willkommenskultur?

'Aan het begin van de vluchtelingencrisis heerste in Duitsland een jubelstemming. Veel Duitsers - niet alleen linkse Duitsers - verwelkomden de vluchtelingen uit Syrië letterlijk met applaus. Dit was niet zozeer een applaus voor de vluchtelingen, maar vooral een applaus om een statement te maken. Kort ervoor waren in Heidenau rechts-radicalen aanslagen gepleegd op asielzoekerscentra. Veel Duitsers wilden de rest van het land én de rest van de wereld laten zien dat die aanslagen niet stonden voor het nieuwe, progressieve Duitsland dat zij de afgelopen jaren hadden zien ontstaan. Zij vertegenwoordigden het 'goede Duitsland' dat zich tegen de neonazi's stelt. 'Nu staan wij open voor de wereld', was de gedachte. Maar diverse critici voelden eind 2015 al aan dat het evenwicht zou kunnen omslaan: Duitsland was sinds 2000 weliswaar multicultureler geworden, maar was niet op de enorme versnelling hiervan voorbereid.'

In hoeverre sloeg de stemming daarna om?

'De Duitse media en politiek wilden in die tijd wel erg graag laten zien hoe *weltoffen* het land was. Normale kritische vragen konden moeilijk

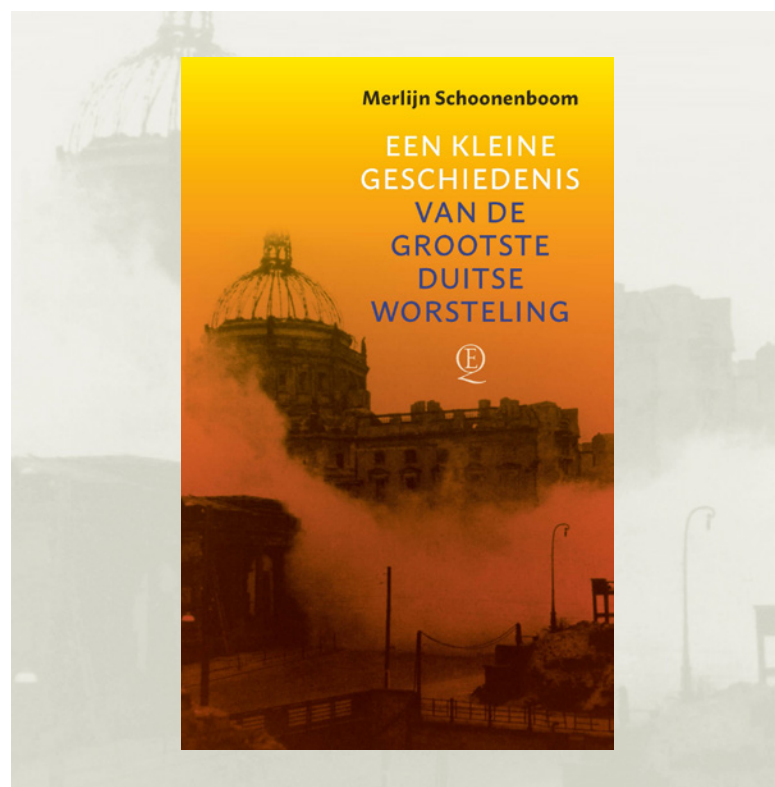


FOTO: QUERIDO

worden gesteld. Als iemand zei 'Kan Duitsland deze vluchtelingen allemaal wel opvangen?', dan kon dit al als een mogelijke rechtse stellingname worden gezien. Dit alles zorgde voor een star debatklimaat. Ook dat heeft de toeloop naar AfD vergroot, die zich graag opstelde als de partij die deze vragen wél stelde. De volkspartijen CDU en SPD hadden het succes van AfD kunnen voorkomen als ze meer ruimte hadden geboden aan een open debatklimaat waarin de zorgen van burgers konden worden gedeeld.'

Heeft de vluchtelingencrisis ook de heropleving van extreemrechts als gevolg gehad?

'Ja. De komst van de vluchtelingen zorgde eind 2015 voor een sterke toename van gewelddadige aanslagen, zowel door extremisten als door 'gewone burgers' die zich in korte tijd radicaliseerden. Daarna werd de hoeveelheid weer minder, deels omdat het aantal vluchtelingen minder werd, deels omdat het debat nu meer kritiek toeliet. Maar de radicaliteit van het geweld is niet afgenomen - en kan nog toenemen onder invloed van het internet en internationale bewegingen. Die stimuleren op hun beurt de grote extreemrechtse subcultuur die Duitsland al heel lang heeft. Zo'n subcultuur hebben wij in Nederland nooit gehad.'

Tien jaar geleden schreef SPD-er Thilo Sarrazin zijn beruchte boek *Deutschland schafft sich ab*, 'Duitsland schaft zichzelf af'. Dat boek werd door de politieke en intellectuele elite van Duitsland scherp veroordeeld, maar werd een bestseller. Waarom kreeg hij zoveel kritiek?

'Sarrazins succes bewees dat de onvrede van rechts in Duitsland onder Schröder en Merkel niet was verdwenen. Zijn boek verscheen in 2010, vlak nadat Angela Merkel met voetballer Özil op de foto ging. Sarrazin keerde zich direct tegen het nieuwe multiculturele ideaal dat nu ook door de CDU werd uitgedragen. Volgens hem werd Duitsland steeds dommer, omdat met name de Turkse Duitsers meer kinderen kregen dan de Duitsers zelf. Maar in plaats van te blijven bij een pleidooi voor meer aandacht voor goed onderwijs - een klassiek sociaal-democratisch verhaal - probeerde Sarrazin te bewijzen dat de achterstand van Turkse migranten ook een biologisch aspect bezat. De opwin-

'Als mensen het niet zeggen maar het wel vinden, dan gaat het broeien - en dan kan het er in gewelddadige vorm weer uitkomen'

ding in de media hierover was terecht, maar hierdoor werd een kritisch debat over het Duitse integratiebeleid - migrantenkinderen doen het slechter op school dan autochtone kinderen en daar moet wat aan gedaan worden - ook moeilijk.'

Is er een verschil tussen Nederland en Duitsland in de mate waarin een debat mogelijk is?

'In Nederland vinden we dat we in principe alles moeten kunnen zeggen. De opkomst van Wilders wordt toch vooral gezien als een gevolg van de democratie, niet als een bedreiging voor de democratie. In Nederland hebben we liever dat iemand zijn rechtse ideeën in het parlement zegt dan op straat. In Duitsland wordt daarentegen benadrukt dat je moet oppassen met wat je zegt: als je te kritisch bent op migranten, dan legitimeer je extremisten om aanslagen te plegen. Die angst is niet onterecht, want in Duitsland heb je een grote extreemrechtse subcultuur. Toch vind ik de Nederlandse houding beter. Als mensen het niet zeggen maar het wel vinden, dan gaat het broeien - en dan kan het er in gewelddadige vorm weer uitkomen.'

Wordt het Duitse debat over de multiculturele samenleving nu op een betere manier gevoerd dan tien jaar geleden?

'Aan de ene kant is Duitsland nu, zoals overall, sterk gepolariseerd, misschien nog wel meer dan in Nederland. Het is daarom moeilijk om een kritische middenpositie in te nemen. Maar aan de andere kant is er ook een voordeel aan de vluchtelingencrisis en de opkomst van AfD geweest. Het heeft ervoor gezorgd dat politiek en media beter begrijpen dat in een multiculturele

samenleving open gedebatteerd moet worden. Met name kritische Duitse intellectuelen met een migratieachtergrond, zoals de Palestijnse Duitser Ahmad Mansour, nemen hierbij het voortouw. Zij verdedigen de democratische rechtsstaat tegen AfD en Pegida, maar ook tegen islamitische extremisten of Erdogan-aanhangers die zich tegen de democratie keren.'

De Duitse multiculturele samenleving bestaat al veel langer. In 1961 kwamen de eerste Turkse gastarbeiders naar Duitsland. Nu wonen er in Turkije ongeveer tweeënhalf miljoen Turken, zo'n 3 procent van de Duitse bevolking. Hoe worden ze in Duitsland genoemd? Turken? Duitsers? Duitse Turken? Turkse Duitsers?

'In Duitsland spreekt men vaak van Deutschtürken, wat geen goede naam is. De historicus Jan Plamper suggereerde in zijn boek *Das neue Wir* dat ze beter Turkse Duitsers kunnen worden genoemd, zoals dat in Amerika ook gebeurt: eerst de etnische groep waar je uit voortkomt, dan de grotere nationale gemeenschap waar men toe behoort. Als je spreekt over Duitse Turken, dan zeg je eigenlijk dat deze mensen eigenlijk Turken zijn - je sluit hen uit.'

En hoe geslaagd kun je de integratie van migranten in de Duitse samenleving noemen?

'Het goede nieuws is dat er nu een nieuwe generatie opkomt, die beter is opgeleid en meer van zich laat horen - en ook op bredere publiekspodia meer ruimte krijgt haar verhaal te doen. In het gratis tijdschrift van spoorwegmaatschappij Deutsche Bahn stond in december acteur Kida Khodr Ramadan op de cover, een Libanese Duitser die met name bekend is geworden op de Duitse tv door rollen van een crimineel met een Arabische achtergrond. Hij had een kerstmuts op. Die foto past natuurlijk direct in de huidige discussies over Duitse identiteit. Duitsland is een behoorlijk christelijk land, en AfD beweert nu vaak dat door de moslims in het land de eigen christelijke tradities het onderspit delven. De moslim Ramadan viert daarentegen kerst omdat hij wil dat zijn kinderen mee





JAN BÖHMERMANN LEEST ZIJN GEDICHT 'SCHMÄHKRITIK' VOOR (FOTO: VIMEO)

kunnen doen met de Duitse samenleving - en zich niet, zoals zijn eigen ouders nog deden, afzonderen van de Duitse tradities. Tegelijkertijd vindt hij dat het nu óók tijd wordt dat hij als 'migrant' andere rollen krijgt dan alleen die van clichématige 'tv-crimineel.'

Een mooie anekdote, maar wat is hier nu eigenlijk zo bijzonder aan?

'Het laat zien dat er nu actiever wordt nagedacht over hoe een moderne, niet-etnische Duitse identiteit in een multiculturele samenleving kan worden vormgegeven. Steeds meer nieuwe Duitsers mengen zich in de discussies over dit soort gevoelige onderwerpen. Ze durven zich daarbij ook makkelijker uit te spreken dan veel Duitsers. Moet je de Holocaust verplicht onderwijzen aan asielzoekers? De Berlijnse wethouder Sawsan Chebli, die zelf een Palestijnse achtergrond heeft, vindt van wel en begon een debat hierover. Ook spelen diverse nieuwe Duitsers een belangrijke rol in de kritische debatten over de politieke situatie in het land waar hun familie vandaan komt. Cem Özdemir van de Grünen is zo iemand. Hij levert kritiek op Erdogan en is daarom ook bedreigd door diens aanhangers.'

Over Erdogan gesproken: de spanningen tussen Duitsland en Turkije kwamen tot een hoogtepunt. Toen de Duitse komiek Jan

'Je kunt geen multiculturele samenleving zijn zonder overeenstemming te hebben over wat de gedeelde waarden zijn'

Böhmermann begin 2016 zijn satirische gedicht *Schmähkritik* over de Turkse president Recep Tayyip Erdogan voordroeg. Wat vonden progressieve Duitsers eigenlijk van Böhmermanns kritiek?

'De Böhmermann-kwestie zorgde voor een merkbare verwarring in het progressieve deel van Duitsland. Veel Turkse Duitsers bleken het gedicht als een belediging op te vatten en sommige linkse mensen zeiden dat daarom ook eerst. Direct erna volgde de verkiezing van Erdogan tot president. Hij kreeg tweederde van de stemmen van Turken in Duitsland. Progressieve Duitsers ontdekten toen dat ze de Turkse gemeenschap, de grootste moslimgemeenschap in Duitsland, helemaal niet goed kenden. Ze waren zo

bezig met het idee van het nieuwe, progressieve Duitsland, dat ze er niet bij hadden stilgestaan dat Turkse Duitsers in meerderheid zelf helemaal niet progressief zijn.

De Böhmermann-kwestie dwong veel progressieven stelling te nemen. Men werd zich er meer bewust van dat de waarden van de democratie actief beschermd moeten worden. En daar hoort ook de vrijheid van meningsuiting bij. Je kunt geen multiculturele samenleving zijn zonder overeenstemming te hebben over wat de gedeelde waarden zijn.'

Waarom verdedigde Angela Merkel tegenover Erdogan niet Böhmermanns recht op vrije meningsuiting?

'Angela Merkel koos voor *Realpoli-*

tik. Ze had Erdogan in die periode nodig vanwege de vluchtelingen-deal die de EU toen net met Turkije had gesloten. Ze stond daarom niet pal voor de vrijheid van meningsuiting, terwijl zij dat natuurlijk wel had moeten doen.'

In Duitsland wordt, net als in ons land, een debat gevoerd over de nationale identiteit en de vaderlandse geschiedenis. Mag je als Duitser wel trots zijn op je eigen land, je eigen cultuur en je eigen geschiedenis? Of is dit vanwege de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust echt *not done*?

'Het onderwerp 'nationale trots' is na de Tweede Wereldoorlog onderwerp van hevige polarisatie geworden. Er ontstonden sinds de jaren zestig grofweg twee kampen. Aan de ene kant had je het conservatieve kamp, dat vond dat het afgelopen moest zijn met de nadruk op de Duitse schuld. Zij wilden meer aandacht voor 'nationale trots'. Aan de andere kant had je het progressieve kamp, aangevoerd door intellectuelen als schrijver Günter Grass en filosoof Jürgen Habermas. Die waarschuwden permanent voor de gevaren hiervan en voor een herhaling van de geschiedenis. Het gevolg van dit debat was dat het idee van een nationale identiteit niet meer normaal besproken kon worden. Rechts bleek steken in een wrokke idee van nationale trots, links stelde zich moreel uiterst verbeten op.

Dit veranderde aan het begin van de 21ste eeuw, in de periode van afnemende polarisatie onder Merkel. In de jaren 2005-2015, in de tijd dat Nederland discussieerde over de canon, verschenen er ook in Duitsland boeken over wat er typisch Duits was. Ook werd de vraag wat 'goed' in de Duitse geschiedenis is geweest uit de wrokke, conservatieve hoek gehaald. Maar nu, met de opkomst van AfD, is dit weer beladen geworden. De polarisatie over identiteit is terug.'

Kunnen Nederlanders wat van de Duitse omgang met de zwarte bladzijden uit de eigen geschiedenis leren?

'Ik vind het goed dat Duitsland heel consciëntieus met de zwarte bladzijden uit de eigen geschiedenis omgaat. Minder goed is dat sommigen hierin doorslaan. Als je de vroege negentiende eeuw, de periode van de romantiek waarin ook het nationalisme is ontstaan, reduceert tot het voorspel van de Holo-

caust, dan doe je de geschiedenis geen recht. Mijn mening is dat je de zwarte bladzijden uit de eigen geschiedenis eerlijk onder ogen moet zien. De zeventiende eeuw was in Nederland wat betreft de schilderkunst inderdaad een Gouden Eeuw, maar je moet tegelijkertijd ook kijken naar de actieve rol die Nederland speelde in de internationale slavenhandel. Ik studeerde in de jaren negentig geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. Slavernij kwam toen nauwelijks aan de orde. Dat is echt een ommissie.'

Wat betreft het Duitse koloniale verleden: de eerste genocide van de twintigste eeuw, die op de Herero en de Nama, werd in 1904 gepleegd in Duits Zuidwest Afrika het huidige Namibië. Moet Duitsland hier ook meer aandacht aan besteden? Of schiet de kritiek op het kolonialisme een beetje door?

'Mijn mening is dat je de zwarte bladzijden uit de eigen geschiedenis eerlijk onder ogen moet zien'

'Het is goed dat er meer aandacht is gekomen voor het koloniale verleden en de zwarte bladzijden daarin, zoals het voorbeeld dat je noemt. De feiten dienen voorop te staan. Dat betekent daarom ook dat je niet

kunt zeggen dat iedere Duitse geleerde die bijvoorbeeld naar Egypte ging bezig was met een rooftocht, zoals Napoleon dat deed aan het begin van de negentiende eeuw. Van alle objecten in westerse musea

dient de herkomst duidelijk te zijn. Maar ook hier mag de nuance niet verloren worden.'

Alexander Gauland van Alternatieve für Deutschland zei drie jaar geleden dat Duitsland best trots mocht zijn op de prestaties van de Wehrmacht tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zijn AfD collega Björn Höcke noemde het Holocaustmonument in het centrum van Berlijn 'een schande'. Bedoelen die AfD'ers eigenlijk niet dat Duitsland weer eens trots op zichzelf mag zijn?

'Gauland wil kiezers winnen door in te spelen op de onvrede van veel conservatieven over de zogeheten 'schuldcultuur' in Duitsland. Maar hij gaat met zijn provocaties zeer ver. Zo noemde hij de nazitijd 'een stukje vogelpoep in de meer dan duizend jaar succesvolle Duitse geschiedenis'. Hij zet hiermee heel



AFD-LEIDERS ALEXANDER GAULAND EN FRAUKE PETRY (FOTO: ASSOCIATED PRESS / MARTIN MEISSNER)



DE TURKSE PRESIDENT ERDOGAN SPREEKT VOETBALLER MESUT OZIL EN ZIJN BRUID AMINE GULSE TOE TIJDENS HUN HUWELIJKSCEREMONIE IN ISTANBUL, JUNI 2019 (FOTO: ASSOCIATED PRESS)

bewust de bijl in de basis van de Duitse *Erinnerungskultur*. Radicalen en reactionairen vinden dit prachtig. Ik vraag mij echter af of hij AfD met dit soort provocaties tot de brede volkspartij kan maken die het wil zijn. Potentiële kiezers die vroeger op CDU, SDP of Die Linke stemden worden hierdoor juist afgeschrikt. Kritiek op Merkels migrantenbeleid is één ding, een relativerende visie op de Tweede Wereldoorlog is van een geheel andere orde.'

Alternative für Deutschland is een stuk populairder in het oosten van Duitsland dan in het westen, terwijl in het oosten veel minder Duitsers een migratieachtergrond hebben. Is de tegenstelling tussen Ossi's en Wessi's in Duitsland te vergelijken met de tegenstelling in Nederland tussen de Randstad met name Amsterdam en de provincie?

'Die vergelijking is te simpel. De DDR was een compleet andere staatsvorm, een dictatuur. De waarden die er bestonden waren anders dan die in West-Duitsland. Zo werd in de voormalige DDR nooit een *Erinnerungskultur* met de nadruk op de Duitse schuld ontwikkeld, omdat de socialisten zich als de bestrijders van de nazi's zagen. Volgens veel AfD-critici verklaart dit gebrek aan oorlogsverwerking ook de hang naar rechts in het huidige Oost-Duitsland: men ziet er de gevaren te weinig van.

Wel vergelijkbaar is de woede in het oosten van Duitsland tegen 'die daar boven', dat in het geval van Duitsland niet 'de Randstad' is maar 'de politiek in Berlijn'. Berlijn zou de waarden van het voormalige West-Duitsland aan het voormalige Oost-Duitsland willen opleggen, zoals het ideaal van een multiculturele samenleving. Ze hebben het daarom ook wel over de 'Merkel-dictatuur', omdat Merkel - overigens zelf uit het oosten - voor hen dat progressieve ideaal belichaamt.'

Heeft Alternative für Deutschland nu zijn toppunt bereikt? Derde partij van het land, beetje schreeuwen, maar geen macht?

'Macht hebben ze in die zin dat ze het debat beïnvloeden, net als Baudet en Wilders in Nederland. Maar de vraag is hoe groot ze nog kunnen worden. Als AfD radicaler wordt, met types als Björn Höcke, dan blijven ze aan de zijlijn staan en zullen ze ook niet groter worden. In sommige deelstaten in het voormalige Oost-Duitsland wordt nu wel nagedacht over samenwerking met AfD, maar daar is vooral heel veel kritiek op. Alleen als AfD gematigder wordt, en de CDU tegelijkertijd de conservatieve kiezer negeert, is er kans op groei. Maar ik vermoed dat de CDU de conservatieve kiezers graag binnenboord wil houden - en de conservatieve Beierse CSU al helemaal.'

'In Nederland vinden we dat alles gezegd moet worden, maar Duitsers denken meer na over de consequenties van dat wat gezegd wordt'

Dit jaar staat in Berlijn de opening van het herbouwde Berliner Stadtschloss op de planning. In uw boek speelt het stadsslot een centrale rol, omdat de plek waarop dit slot staat de 'seismograaf van maatschappelijke gevoeligheden' in Duitsland is geweest. Hoe komt dit?

'Het stadsslot is gedurende de complete moderne Duitse geschiedenis een heel erg symbolische plek geweest en wordt door de politieke macht steeds gebruikt om een centraal idee over te dragen. Het oude stadsslot in de negentiende eeuw en het Palast der Republik, dat er in de DDR-tijd stond, droegen de ideologie van de politieke elite van hun eigen tijd uit. Een hedendaags gebouw op die plek zal dat natuurlijk ook doen, maar wat is dat dan?

Aan de ene kant heeft het herbouwde stadsslot een conservatieve uitstraling, het is een reconstructie van het oude keizerlijke paleis, het past bij de zoektocht naar de historische wortels in Duitsland. De wederopbouw zou echter nooit door het parlement zijn goedgekeurd zonder de progressieve invulling die het heeft gekregen. Binnenin komt een centrum van wereldcultuur, werken van culturen van over de hele wereld worden er tentoongesteld. Het moet uitstralen dat het nieuwe Duitsland open voor de wereld staat. Het nieuwe stadsslot blijkt dus een nogal paradoxaal gebouw te worden. Ik vind dat wel passen bij de verwarrende huidige tijd.'

Tot slot: wat kan Nederland leren van het Duitse debat over de nationale identiteit, het verleden en de multiculturele samenleving?

'Beide landen kunnen van elkaar leren. In Nederland vinden we dat alles gezegd moet worden, maar Duitsers denken meer na over de consequenties van dat wat gezegd wordt. Men is er gevoeliger voor de gevaren van rechts. Duitsland kan daarentegen van Nederland leren dat een open debatklimaat op zichzelf toch ook voordelen heeft. Als ik Nederland bezoek, dan ben ik vaak positief verrast door de haast vanzelfsprekende deelname van nieuwe Nederlanders aan het publieke debat. In Nederland zelf ziet men dat zelf helemaal niet meer, maar in Duitsland is men nog niet zo ver. De les van Nederland aan Duitsland is dat problemen moeten worden uitgesproken om verder te komen. Je kunt een debat niet wegdrücken.'

Interview.

‘Liefdes-jihadist’ Mohamed el Bachiri

Hij noemt zichzelf een ‘jihadist van de liefde’: Mohamed el Bachiri. De voormalige metrobestuurder verloor zijn vrouw Loubna Lafquiri bij de aanslagen in Brussel van 2016, maar ondanks zijn verdriet blijft deze Marokkaanse Belg oproepen tot medemenselijkheid en tolerantie.

● JESSE VOORN



MOHAMED EL BACHIRI (FOTO: JELMER DE HAAS)

bepleit verzoening en tolerantie

Mohamed el Bachiri (Sint-Agatha-Berchem, 11 juli 1980) woont in de Brusselse wijk Molenbeek. Hij was metrobestuurder en verloor zijn vrouw op 22 maart 2016 bij de aanslag op metrostation Maalbeek. El Bachiri bleef achter met drie zoons, maar koestert geen haat richting de daders van de aanslag.

In december 2016 hield hij hierover een TedX-speech, *Un jihad de l'amour*, en deze ging niet onopgemerkt voorbij. In maart 2017 bracht hij zijn boek *Een jihad van liefde* uit, dat hij schreef samen met David van Reybrouck. Daarin vertelt hij over over zijn jeugd in de arme Brusselse wijk Molenbeek, die vaak in verband gebracht wordt met terrorisme, de aanslag in Brussel en de dood van zijn vrouw. Volgens El Bachiri hebben geweld en oorlog niets te maken met de islam of religie in het algemeen.

Een jihad van liefde werd een bestseller in Vlaanderen en Nederland en El Bachiri werd benoemd tot Pax Christi's Ambassadeur voor de Vrede. In 2019 won hij in Duitsland de Konstanzer Konzilspreis voor het uitdragen van de Europese waarden van verbondenheid en tolerantie.

Nu is er zijn nieuwe boek *De odyssee van Mohamed*: een aangrijpend verhaal over verlies, rouw, dankbaarheid en liefde. Hierin geeft hij zijn visie op een nieuwe, open samenleving waarin verschil mag bestaan en menselijkheid prevaleert. Daarbij kijkt hij kritisch naar zowel 'witte onverdraagzaamheid' als naar 'islamitische kwezelarij'.

Hoe was het om op te groeien in Molenbeek?

'Ik had een heel gelukkige jeugd met veel Marokkaanse vrienden, met wie ik veel tijd doorbracht en buiten op straat voetbalde. Er was soms wel racisme. Dan werden we uitgescheiden voor 'vuile boef', 'vuile aap' of 'vuile Marokkaan, ga terug naar je eigen land'. Wij antwoordden dan gewoon 'vuile Belg'. We waren wel negatief ten opzichte

van de politie. We dachten dat de politie ook racistisch was, omdat ze woorden als 'boef' ook gebruikten tegen ons. Daarbij gedroegen ze zich racistisch, ook al zou dat niet zo moeten zijn.'

Voelde u zich onderdeel van die wijk of meer een buitenstaander?

'Meer een buitenstaander. Als we tijdens het voetballen met de bal een auto raakten, dan kregen we er altijd van langs. Toch waren de blanke leraren op school wel vriendelijk en welwillend. Dat gaf mij de mogelijkheid om toch wat positiever te zijn en te denken dat niet iedereen in de wijk racistisch was. Ik was zelfs erg verliefd op mijn lerares in de derde klas. Ik was toen acht jaar.

Toch vond ik het structurele racisme later het moeilijkste, want ik en mijn vrienden werden overal op ons uiterlijk beoordeeld. Ik kwam daardoor geen club in, zelfs niet als ik met een autochtone inwoner ging. Dat deed pijn en het was frustrerend. Als ik een meisje ontmoette, dan praatte ik niet over mijn Marokkaanse afkomst. Ik heb vaak zelfs een andere identiteit verzonnen.

Ook wat werk betreft was het niet makkelijk, vooral omdat ik geen diploma heb. Ik deed mijn eerste werkervaring pas op toen een Marokkaanse vriend mij inhuurde om mobiele telefoons te verkopen. Daarna ben ik bij het openbaarvervoerbedrijf van Brussel gaan werken, dat gelukkig niet discrimineerde bij het aannemen van mensen. Dat is denk ik de reden dat ik metrobestuurder geworden ben'.

Wat deden die discriminatie en dat racisme met u?

'Molenbeek is mijn gemeenschap en ik houd ervan. Het grootste probleem is dat dit niet nieuw is, maar van alle tijden. Molenbeek is een soort getto met veel sociale problemen, denk aan een hoge jeugdwerkloosheid. Als jongeren hadden wij automatisch het stempel van crimineel. Het was vooral ook een obstakel voor integratie en emancipatie. Molenbeek was en is nog steeds een arme wijk en dan krijg je gettovorming.'

'Ik zie verbroedering echt als een basis voor de toekomst'

Hoe kijkt u nu tegen die wijk aan, die toch behoorlijk in opspraak is geraakt?

'Met gemengde gevoelens. Ik vind het vreselijk om die conclusie inderdaad te trekken. De jongeren daar waren vaak al delinquent. Sommigen werden opeens jihadisten. Wij vonden hen dwazen die onze religie bezoedelden. Er was een gevoel van hulpeloosheid in de moslingemeenschap in Molenbeek, omdat deze jongeren vonden dat we het mis hadden en ze niets meer konden leren. Daarom kozen ze voor de jihad. Het Belgische rechtssysteem kon hier niet mee omgaan en is te laks geweest. De politiek en de media hebben ook altijd negatief tegenover deze gemeenschap gestaan.'

Hoe komt het dat u zelf niet geradicaliseerd bent?

'Dat zijn de meeste moslims niet, ik ben ook een normale moslim. Wij hebben waarden en principes. Het doden van mensen maakt daar geen deel van uit.'

U verloor uw vrouw bij de aanslagen in Brussel. Hoe gaat u daarmee om?

'Dat is met het hebben van drie kinderen nog erg moeilijk. Mijn boek gaat erover. Ik praat over dat gevoel van alleen zijn, het verkeerd begrepen worden en het gevoel dat ik in de steek gelaten ben. De aanslagen zijn in ons land allang vergeten en we moeten ook doorgaan, maar de ontkenning van ons lijden door instellingen en autoriteiten laat een bittere smaak achter. Mijn leven is volledig op zijn kop gezet door het onmetelijke verlies van mijn vrouw en de moeder van mijn drie kinde-

ren. Maar ik heb geprobeerd om positief te blijven en die boodschap van liefde uit te dragen. Daardoor is mijn leven veranderd.

Die boodschap van liefde heb ik met schrijver David van Reybrouck in *Een jihad van liefde* verwoord. Ik krijg daar weer liefde en hoop voor terug, want sinds het verschijnen van dat boek krijg ik veel steun, van mensen met allerlei geloofsovertuigingen. Dat helpt. Het is een mooie vorm van erkenning. Ik zie verbroedering ook echt als een basis voor de toekomst.'

Wat was de impact ervan op uw leven?

'Ik heb mijn leven van voor de aanslagen afgesneden, dat bestaat niet meer. In het begin was het essentieel om die boodschap van liefde, menselijkheid en universaliteit uit te dragen. Het was voor mij belangrijk om zo te reageren, omdat het voor mij een eerbetoon was aan mijn vrouw Loubna. Maar het was ook een reactie op de terroristen en hun destructieve en manicheïstische visie. Ik heb al mijn moeilijkheden en pijn daarom aan de kant gezet. Er zijn nog steeds veel moeilijke dagen, maar de hoop en dankbaarheid zijn sterker dan de verbittering.'

Wat betekent de islam voor u? Veel mensen zien het als een dogmatische, fundamentalistische godsdienst.

'De islam is een religie als alle andere, maar bij ons is het dogma sterker. Dat is een keurslijf dat ons verhindert om vooruit te gaan en te denken. De islam was ooit heilzaam voor het volk van het Arabische schiereiland, waar het ontstond in

‘De islam is een religie als alle andere, maar bij ons is het dogma sterker’

de zevende eeuw. Het was een grote beschaving, waar filosofie en wetenschap bloeiden. Maar nu heeft het aartsconservatieve Saoedi-Arabië te veel invloed, ook op de islam in Europa. Hier betalen wij nu de prijs voor.’

Waarom heeft u nooit het vertrouwen in uw geloof verloren?

‘Ik ben zeer spiritueel. Ik heb God als een liefdevol persoon leren kennen. Een universele God die liefde heeft voor zijn totale schepping lijkt in de verste verte niet op een dog-

matische God, die mensen in een keurslijf dwingt. Ieder mens heeft een eigen beeld van God. Mijn beeld is nooit veranderd.’

Hoe lukt het u om een boodschap van tolerantie te verspreiden, na wat u heeft meegemaakt?

‘Mijn boodschap van tolerantie is gebaseerd op sterke en universele waarden en principes. Ik baseer mij zowel op de voorschriften van de profeten als die van de filosofen. De term jihad wordt te vaak verward met strijd, oorlog en woede, maar

het betekent eigenlijk ‘inspanning’. De inspanning die je met jezelf moet aangaan om een beter mens te worden. We moeten ons juist openstellen voor de wereld en ons inspannen voor empathie en liefde. Daarom noem ik het ‘jihad van de liefde’. We moeten ons openstellen naar anderen, willen nadenken en elkaar accepteren, zonder dat we elkaar een mening of cultuur opleggen. Loubna dacht daar ook zo over. We stonden op dezelfde manier in het leven en dat houdt me overeind.’

Hoe kijkt u aan tegen de manier waarop in het Westen naar de islam gekeken wordt?

‘Het wantrouwen naar moslims toe begon echt te groeien na 11 september 2001. De aanslagen in Europa en IS hebben dit wantrouwen alleen maar sterker gemaakt. Er heerst een klimaat van angst en polarisatie. Onze samenleving voedt angst voor de ander en dit wordt door de media en de politiek in stand gehouden. En angst zorgt er ook voor dat veel mensen hun heil zoeken bij charismatische populistische leiders.’

Hoe kunnen we dit wantrouwen wegnemen?

‘Je moet een klimaat van vertrouwen scheppen. Maar vertrouwen moet van beide kanten komen. Zelf probeer ik bruggen te bouwen tussen de verschillende mensen en culturen. Ik spreek de taal van de jongeren, daardoor luisteren ze naar mij. Ik probeer vooral empathie en respect voor de verschillen bij te brengen. Dat gaat best goed. Ik bezoek scholen, verenigingen en gebedshuizen om mijn kennis te bespreken en te cultiveren.’

Is Europa nu minder verdraagzaam dan voorheen?

‘Veel landen in Europa hebben de waarden verloren die hen groot hebben gemaakt. De grote filosofen van de Verlichting, in het bijzonder

Voltaire, zouden door de huidige situatie beledigd zijn. We verliezen een deel van onze menselijkheid en nemen onze toevlucht in onwaardige wetten ten aanzien van vluchtelingen, maar ook ten aanzien van kinderen die gerepatriëerd moeten worden. Ik vind dat er internationaal gezien een verantwoordelijkheid bestaat naar die kinderen toe.’

Wat staat u het meest tegen?

‘Het is frustrerend dat Marokkanen van de derde generatie en andere migrantenkinderen nog steeds niet het gevoel hebben dat ze volwaardig leden van de samenleving zijn. Er heerst nog steeds een structurele vorm van racisme die ervoor zorgt dat mensen niet verder kunnen klimmen op de sociale ladder. Veel jongeren voelen zich gemarginaliseerd. Daardoor zijn we kwetsbaar, kunnen ze radicaliseren en kunnen ze ten prooi vallen aan extremisme.’

Wat moet er gebeuren om dichtert tot elkaar te komen en een mooie toekomst te creëren voor ieder een?

‘We moeten allemaal inspanningen leveren om de vooroordelen tegen anderen weg te nemen. Belangrijk is dat we elkaar leren kennen en uit onze comfortzone stappen, terug naar wat ons bindt: onze menselijkheid. Iedere gemeenschap moet daarbij kritisch op zichzelf zijn. Zo kan er een multiculturele samenleving ontstaan met gemeenschappelijke waarden, zonder de stigmatisering van politici en autoriteiten en zonder buitensporige eisen van een gemeenschap.’

Ik zou Voltaire willen citeren. Hij zei ooit: ‘Als er maar één godsdienst in Engeland zou bestaan, dan zouden de mensen bang zijn voor despotisme; als het er twee zouden zijn dan zouden ze elkaar de keel doorsnijden; maar zijn het er dertig dan leven ze in vrede en geluk.’ ●

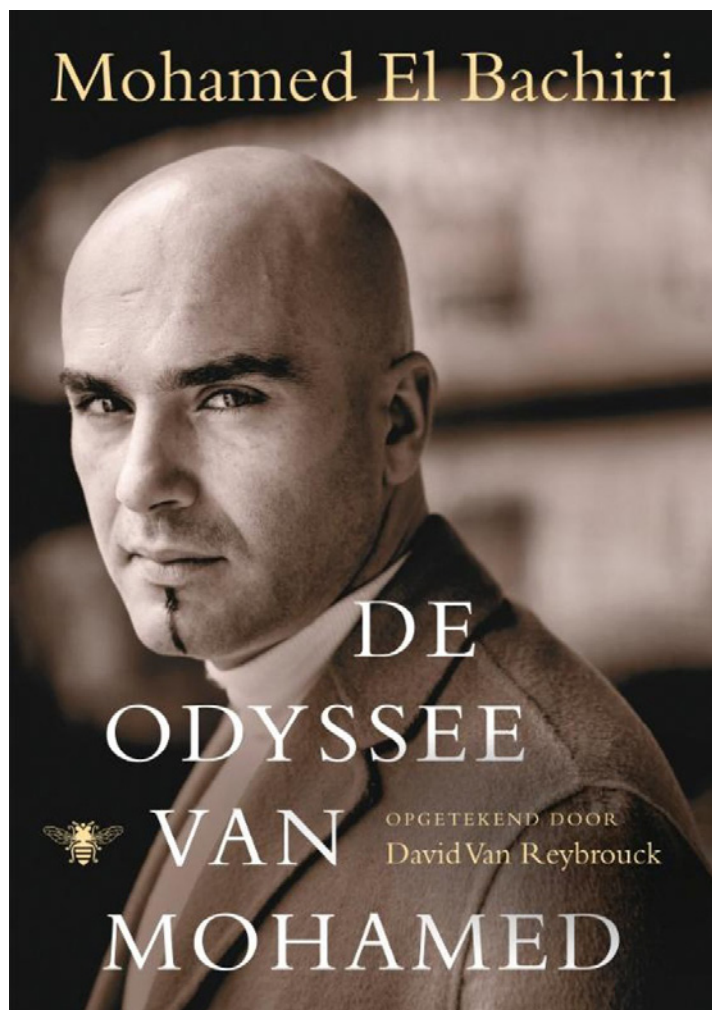


FOTO: DE BEZIGE BIJ

‘We moeten allemaal inspanningen leveren om de vooroordelen tegen anderen weg te nemen’



ergosana

Medisch Adviesbureau

Drs. İsmail Sevinç

Arts arbeid en gezondheid/verzekeringsarts

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl - 0624706882



**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**



**Medische Keuring
Levensverzekering**



**Verzuim &
Re-integratie**



**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

RIJBEWIJSKEURING OOK OP ZATERDAG

Interview.

Helemaal slagen zal Erdogan niet, zegt

De Kanttekening sprak met Erdogan-biograaf Hannah Lucinda Smith. Wat voor iemand is Erdogan? In hoeverre is Turkije nog democratisch? En zal Erdogan erin slagen de seculiere erfenis van Kemal Atatürk uit te wissen? 'Het was in 2003 absoluut niet duidelijk dat dit het pad zou zijn.'

● EWOUT KLEI

De Britse journalist Hannah Lucinda Smith was van dichtbij getuige van de neergang van de Turkse democratie, die na de mislukte coup van 2016 in een nog rapper tempo begon af te glijden. Erdogan nam media over of doekte ze op, sloeg protesten neer, veranderde de grondwet in zijn voordeel en vervolgde politieke tegenstanders. Ondertussen steeg Erdogans ster naar zo'n grote hoogte, dat hij inmiddels nog de enige ster aan het firmament lijkt.

Smith schreef hierover het boek *Erdogan rising. The battle for the soul of Turkey*, dat eind vorig jaar uitkwam. Het is lezenswaardig voor wie alles wil weten over de opkomst van Erdogan, die in 2003 voor het eerst premier werd, en zijn transformatie naar de autoritaire leider die hij nu is.

Smith woont en werkt nu bijna tien jaar in Turkije. Aanvankelijk vormde Turkije voor haar een uitvalsbasis om de burgeroorlog in Syrië te verslaan. In 2013 werd ze Turkije-correspondent voor *the Times*. We spraken met haar over haar boek en het fenomeen Erdogan.

Wat is volgens u de belangrijkste verandering in de Turkse samenle-



HANNAH LUCINDA SMITH (FOTO: YOUTUBE)

ving van de afgelopen tien jaar?

'Hoe de vrijheid van meningsuiting steeds meer is gesmoord. Dit is echt de meest verstrekkende verandering geweest. Natuurlijk was de situatie in Turkije wat de vrijheid van meningsuiting betreft nooit perfect. Ook voor Erdogan was dit niet zo. Berucht was bijvoorbeeld de wet waarin stond dat je Kemal Atatürk niet mocht beledigen. Ook het staatshoofd mocht je niet beledigen. Niettemin is de situatie nu veel erger geworden.'



zijn biograaf Hannah Lucinda Smith



ERDOGAN ZWAAIT NAAR AKP-LEDEN IN HET TURKSE PARLEMENT, 2018 (FOTO: ASSOCIATED PRESS)

Hoe komt dat?

‘Door Erdogan. Toen hij in 2003 aantrad als minister-president ging hij al de strijd aan tegen journalisten en cartoonisten door rechtszaken tegen hen te voeren. Hij was dus nooit fan van vrije media. Maar het proces is de laatste jaren enorm versneld. Er zijn nauwelijks nog onafhankelijke media. Zo is slechts één van de zes televisiestations niet in handen van Erdogans kliek. Ook vrijwel alle kranten en tijdschriften zijn niet meer onafhankelijk. Ze bedrijven bijna allemaal propaganda voor Erdogan en zijn AKP.’

Wat bedoelt u daarmee?

‘Alles wat Erdogan doet als politicus krijgt ruim aandacht. Daarnaast worden de narratieven die de regering graag wil horen verspreid. Er wordt niet eerlijk en afgewogen over de andere kant bericht. En tegenstanders van de regering worden uiteraard fel bestreden.’

En dat was enkele jaren eerder nog niet het geval?

‘Nee, ik vond Turkije aanvankelijk heel verfrissend. In Syrië, waar ik oorlogscorrespondent was, durfden mensen uit angst voor represailles niet met naam en toenaam in de krant. Er heerste daar echt een paranoïde sfeer. Turkije, waar ik kwam om bij te tanken en mijn artikelen te schrijven, was toen nog relatief vrij. Dit is nu definitief veranderd. Mensen zijn bang, durven niet meer te zeggen wat ze vinden, willen ook niet meer met naam en toenaam in de krant. Daarbij moet ik wel zeggen dat 2019 minder erg was dan het jaar ervoor. Dankzij de lokale verkiezingen in Istanbul, die door Erdogan werden verloren, hebben de mensen weer hoop gekregen. Ze durven nu meer, zeggen dingen tóch.’

U heeft, zo schrijft u ook in uw boek, nog nooit met Erdogan zelf gesproken. Wel sprak u met veel mensen die dichtbij hem staan en stonden. Wat voor iemand is hij?

‘Erdogan is in die zin niet uniek, dat hij net als veel andere politieke leiders charisma heeft. Daarnaast heeft hij twee gezichten. Het ene gezicht ken je wellicht: de boze Erdogan die in zijn speeches voor een groot publiek tekeer gaat tegen zijn vijanden en zich dreigend opstelt. Maar dit is niet de hele Erdogan. Alle mensen die ik sprak - getrouwen en voormalige getrouwen - vertelden mij dat hij heel warm is in de persoonlijke omgang. Hij is grappig. Hij

‘Alle mensen die ik sprak vertelden dat Erdogan heel warm is in de persoonlijke omgang’

FOTO: ASSOCIATED PRESS / EMRAH GURE

herinnert je naam. Hij biedt je een kopje thee aan. Door op het persoonlijk niveau zo goed om te gaan met mensen kweekt hij loyaliteit.

Ik sprak ook mensen die zich niet meer in zijn *inner circle* bevinden. Zij zijn in ongenade gevallen of zijn er zelf gedesillusioneerd uitgestapt omdat Erdogan niet meer de man zou zijn die hij ooit was. Ook zij zijn niet negatief over Erdogan. Er bestaat nog steeds een soort respect voor hem. Dat respect is er natuurlijk niet bij zijn vijanden, maar die mensen waren altijd al tegen hem. En zij kennen Erdogan niet persoonlijk.’

Maar de meeste Turken kennen**Erdogan niet persoonlijk. Hoe komt het dat zoveel zich tot hem aangetrokken voelen?**

‘Dat heeft met affectie te maken. Op politieke bijeenkomsten waar hij sprak - en die bijeenkomsten heb ik natuurlijk wel bezocht als journalist - voel je zijn charisma. Het is bijna alsof hij met jou aan het spreken is. Op de televisie merk je dat minder, helemaal als buitenstaander. Hij regeert Turkije niet met ijzeren vuist. Het is niet alleen repressie. Als dat zo was, dan had hij geen aanhang die hem haast verafgodt.’

Over charisma gesproken: in uw boek schrijft u dat de enige

politicus die echt met Erdogan concurreert Kemal Atatürk is, de oprichter van de seculiere republiek Turkije. Standbeelden en portretten van hem zie je overal in Turkije. Denkt u dat Erdogan erin zal slagen om de herinnering aan en de erfenis van Atatürk uit te wissen?

‘Dat zal hem niet lukken, hoewel Erdogan dit het liefst zou willen.’

Deels heeft Erdogan natuurlijk wel succes. Het seculiere Turkije beheerst niet meer de instituties. Vrouwen mogen hun hoofddoek ophouden op de universiteit. Erdogan wil een vrome generatie opvoeden en dankzij hem zijn er een heleboel religieuze middelbare scholen bijgekomen. Maar helemaal slagen in zijn doel zal Erdogan niet.

Het is een beetje een cliché, zeggen sommigen. Maar ik geloof wel degelijk dat er twee Turkies bestaan. Het ‘witte’, seculiere Turkije en het ‘zwarte’, religieuze Turkije houden elkaar getalsmatig ongeveer in evenwicht. Dat is ook de reden waarom Erdogan Turkije niet totaal zal kunnen veranderen: een te groot deel van de bevolking is daar tegen.’

‘In zijn politiek is Erdogan geen islamist meer’

In tegenstelling tot zijn collega's Assad en Poetin heeft Erdogan geen totaal overwicht in zijn land. De AKP heeft geen absolute meerderheid, maar moet samenwerken met de ultranationalistische MHP. Hoe komt dit?

‘Turken zijn heel trots op hun demo-

cratie. Assad en Poetin kunnen knoeien met verkiezingsuitslagen. Erdogan kan dit niet. De verkiezingen zelf zijn democratisch. Dat bleek ook uit de lokale verkiezingen in Istanbul vorig jaar. Er kwamen opnieuw verkiezingen, maar die werden ook opnieuw door Erdogan verloren.'

Maar het feit dat er gelukkig niet geknoid wordt met stemmen betekent toch niet dat de verkiezingen eerlijk zijn? Er is geen vrije pers in Turkije.

'Dat klopt. Erdogan heeft de media in handen, waardoor er vrijwel alleen aandacht is voor hem en de AKP en nauwelijks voor de oppositiekandidaten. Belangrijk is daarnaast de Turkse grondwet. Turkije heeft sinds 2017 een presidentieel systeem, dat Erdogan in staat stelt om per decreet te regeren. Het parlement is een façade geworden. Zijn aanhangers zeggen: 'Turkije is geen dictatuur, want we organiseren verkiezingen.' Maar het ligt inderdaad een stuk ingewikkelder.'

De links seculiere CHP heet de grootste oppositiepartij te zijn. Maar is dit wel een echte oppositiepartij? Zo staat de CHP net als Erdogan achter het de kop indrukken van het Koerdische autonomiebestreven, de militaire operaties in Syrië, de vervolging van vermeende Gülen sympathisanten en de ontkenning van de Armeense Genocide.

'Over de standpunten die je noemt bestaat in Turkije een brede consensus. Niet alleen de AKP en de MHP, maar ook de CHP en de İYİ (een seculier-nationalistische oppositiepartij, red.) vinden dit. Turkije is niet alleen een nationalistisch land, maar ook een gemilitariseerd land vanwege de dienstplicht en de veertigjarige oorlog met de PKK. De meeste Turken staan achter het beleid van de regering ten aanzien van de Koerdische kwestie, de invasie in Noord-Syrië, de vervolging van de Gülenbeweging en de ontkenning van de Armeense Genocide.

Maar dat de CHP de militaire operatie in Syrië steunt betekent niet dat ze de het regeringsbeleid klakkeloos volgen: hierover stellen ze kritische vragen. De CHP bestaat sinds 1923, het jaar dat de Republiek Turkije is opgericht. Decennialang was de CHP aan de macht, nu is de partij dat duidelijk niet meer. Hoewel ze inderdaad sommige standpunten delen met de AKP, staan ze een



FOTO: HARPERCOLLINS PUBLISHERS

ander Turkije voor dan Erdogan.'

Was Erdogan, toen hij in 2003 minister president werd, een oprechte democraat?

'Je moet dit vraagstuk niet bekijken

met een westerse bril. Turkije is echt een heel ander land. Erdogan was eerst lid van de Refah (de islamistische Welvaartspartij die in 1998 werd verboden, red.) van Necmettin Erbakan en stond een onversneden

islamistische politiek voor. Hij belandde in 1998 in de gevangenis omdat hij op een politieke bijeenkomst een islamistisch gedicht had voorgelezen dat opruiend zou zijn. Maar na zijn gevangenschap had hij

Interview.

zich - naar eigen zeggen - bekeerd tot de democratie.

Toen Erdogan in 2003 als minister-president begon, zei hij goede dingen. Een deel van de Turkse samenleving wantrouwde hem echter nog steeds en geloofde dat hij niet was veranderd. Ik vind het lastig. Voormalige getrouwen van hem, zoals oud-president Abdullah Gül, waren oprecht democraat. Daarover twijfel ik niet. Maar of Erdogan dit ook is geweest, daarover ben ik niet zeker. Ik denk toch dat het Erdogan vooral ging om zijn persoonlijke ambities. Democratie was daarvoor een middel.'

Had men in 2003 kunnen voor spellen dat Turkije zich zou ontwikkelen richting een autoritaire staat waar geen vrije pers is en waar tienduizenden politieke tegenstanders in de gevangenis zitten?

'Nee, niet dat het zo ver zou gaan. Wel zou je misschien, op basis van zijn persoonlijkheid, kunnen voorstellen dat Erdogan autoritairder zou worden als hij zo lang aan de macht zou blijven. Maar het was in 2003 absoluut niet duidelijk dat dit het pad zou zijn. En Erdogan had gelijk met zijn pro-Europese koers van toen en zijn poging om de politieke macht van het leger te breken.'

Is Erdogan wel een echte islamist? Of is hij eigenlijk een machiavelist, die het vooral gaat om het vergroten van zijn eigen macht en daarvoor de islam gebruikt?

'Hij is oprecht vroom. Hij heeft een zeer godsdienstige opvoeding gehad. Wel vraag ik mij af hoe hij dit voor zichzelf weet te verenigen met corruptie en ander onvroom gedrag. Maar in zijn politiek is Erdogan geen islamist meer. In 2003 was hij een hervormer die Turkije vrijer leek te maken. Dit veranderde in 2011 bij het uitbreken van de Arabische Lente, toen Erdogan het islamistische pad insloeg en hoopte dat in Egypte, Syrië en andere landen de Moslimbroederschap aan de macht zou komen. Sinds 2015, het jaar dat hij is gaan samenwerken met de MHP, is Erdogan echter een *old school* nationalist geworden. Het gaat Erdogan om macht. Hij is inderdaad een machiavellist.'

Op een schaal van 1 tot 10: hoe democratisch is Turkije nog?

'Dit vind ik een hele moeilijke vraag, die ik eigenlijk niet goed kan beantwoorden. Met de mediavrijheid is

'Democratie was een middel voor Erdogans persoonlijke ambities'

het zeer droevig gesteld in dit land. Maar er zijn wel andere partijen en er wordt niet geknoeid met verkiezingsuitslagen. Het hangt er dus heel erg vanaf naar welk aspect je kijkt.'

Markeerden de coup van 15 juli 2016 en daaropvolgende zuiveringen het einde van de democratie in Turkije? Of kondigde dit einde zich al eerder aan?

'Toch eerder, denk ik. De coup heeft alles wel versneld en gaf Erdogan een voorwendsel om met zijn vijanden af te rekenen.'

AKP op ondemocratische wijze de kop in werd gedrukt.'

Een Nederlandse Erdogan aanhanger vertelde mij dat Erdogan zo populair is bij de Turken en nog lang aan de macht zal blijven omdat hij over geloofwaardigheid beschikt. Als burgemeester en later als minister-president deed hij veel voor de gewone man. Hij moet het wel heel erg bont maken, wil hij zijn geloofwaardigheid verliezen. Wat vindt u van deze analyse? Wanneer verliest Erdogan zijn

geloofwaardigheid?

'Die heeft hij al verloren. Ook bij zijn achterban. Erdogan heeft vorig jaar de verkiezingen in Istanbul verloren - ook in de arme, conservatief-islamitische wijken die hem in de jaren negentig aan zijn burgemeestersambt hielpen. De gedwongen *re-run* in Istanbul, die Erdogan opnieuw verloor, was vooral heel pijnlijk. Zijn adviseurs hadden Erdogan echt moeten waarschuwen dat hij dit niet moest doen. Maar Erdogan wordt tegenwoordig omringd door baantjesjagers, ja-knikkers en vleiers die hem niet van goed advies voorzien.'

Tot slot: in 2023 staan er weer presidentsverkiezingen op het programma. Zal Erdogan die wederom winnen?

'Een belangrijke vraag. Maar ik wil mij niet aan voorspellingen over de toekomst wagen - al helemaal niet over wie de verkiezingen gaat winnen.' ●



TURKEN GINGEN TIJDENS DE COUP VAN 15 JULI 2016 MASSAAL DE STRAAT OP OM DE COUPLLEGERS TEGEN TE HOUDEN (FOTO: ASSOCIATED PRESS)

Zou je misschien 2013 als jaar moeten nemen, toen de Gezi protesten bloedig werden onderdrukt?

'Het einde begon denk ik nog eerder. Ik ben sinds 2013 Turkije-correspondent, maar de mensen die ik spreek zeggen dat het proces eerder begonnen is - in 2010 misschien al. Sommigen denken zelfs aan 2005, toen kritiek op Erdogan binnen de

'Erdogan heeft zijn geloofwaardigheid verloren'

Semi profvoetballer, toneelschrijver en uiteindelijk president

Recep Tayyip Erdogan (1954) werd geboren in Istanbul en groeide op in Rize, een plaats aan de Zwarte Zeekust. Als tiener ging hij naar de Imam Hatip-school, een religieuze beroepsopleiding. Daarna zou Erdogan bedrijfskunde en economie hebben gestudeerd aan de Universiteit van Marmara, maar critici geloven dat zijn diploma een vervalsing is.

Erdogan was een semi-professioneel voetballer en belandde via een anticomunistische actiegroep in de jaren zeventig in de politiek. Hij schreef in 1974 het toneelstuk *Maskomya*. Daarin worden de vrijmetselarij, het communisme en het jodendom als het kwaad voorgesteld. De titel *Maskomya* is een combinatie van de eerste letters van de Turkse woorden voor 'vrijmetselaar', 'communist' en 'jood'.

Erdogan was actief voor de islamistische Partij voor Nationale Redding (MSP) van Necmettin Erbakan en leidde de jeugdafdeling. Deze partij werd verboden na de militaire staatsgreep van 1980. Erdogan sloot zich toen aan bij de islamistische Welvaartspartij (Refa) van diezelfde Erbakan. Namens Refa won Erdogan in 1994 de burgemeestersverkiezingen van Istanbul.

Refah werd verboden na de militaire staatsgreep van 1980. Erdogan belandde zelf in 1998 in de gevangenis. Volgens de rechter had hij op een partijbijeenkomst een opruiend gedicht voorgedragen. Het gedicht bevatte onder andere deze passage: 'Minaretten zijn onze bajonetten, koepels onze helmen, moskeeën onze kazernes en gelovigen onze soldaten.' Na zijn vrijlating uit de gevangenis in 1999 brak Erdogan met zijn leermeester Erbakan. Erdogan, die door zijn verblijf in de gevangenis populair was geworden bij veel conservatief-religieuze kiezers in het land, werd de leider van de Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP). Deze partij probeerde islamisme en democratie met elkaar te verzoenen.

Erdogans partij won in 2002 de verkiezingen, maar Erdogan mocht zelf geen premier worden omdat hij in 1998 was veroordeeld. Een jaar



ERDOGAN EN ZIJN LEERMEESTER NECMETTIN ERBAKAN

later mocht dat wel, nadat de grondwet was gewijzigd.

De eerste jaren van Erdogans premierschap kenmerkten zich door meer liberalisering. Turkije werd kandidaat-lid van de Europese Unie en ging vredesbesprekingen aan met de Koerdische Arbeidspartij (PKK), die het land lange tijd had geteisterd met terroristische aanslagen.

Na 2010 veranderde het beleid. De linkse Gezi-protesten van 2013 werden keihard de kop ingedrukt. Ook overleefde Erdogan een corruptieschandaal, waar de aan de Gülenbeweging gelieerde krant *Zaman* een belangrijke rol in

speelde. Hij begon de onafhankelijke media steeds meer te muilkorven. Sommige media werden overgenomen, sommige werden gesloten. Tevens hervatte Erdogan de oorlog tegen de PKK.

In juli 2016 pleegden eenheden binnen het Turkse leger een mislukte coup poging tegen Erdogan. Volgens Erdogan was Fethullah Gülen het brein achter deze coup, maar hij ontkent dit zelf. Hierna werden tienduizenden vermeende Gülen-sympathisanten ontslagen en gearresteerd. Ook werden de media en het onderwijs nog meer onder controle van de regering gebracht.

In april 2017, terwijl in Turkije nog de noodtoestand heerste in de nasleep van de coup, won Erdogan een referendum over de invoering van een presidentieel systeem. Hierdoor kan de president per decreet regeren en hebben parlement en kabinet minder macht dan voorheen.

In 2019 leed Erdogan enkele gevoelige nederlagen op rij. Zijn AKP verloor bij de lokale verkiezingen in zowel Istanbul als in hoofdstad Ankara, in Antalya en in Izmir, de derde stad van het land. De AKP vroeg de nederlaag in Istanbul te annuleren en dat verzoek werd door de rechter gehonoreerd. Toch verloor de partij ook in deze tweede ronde van de CHP.

Tevens verlieten enkele prominente AKP-kopstukken Erdogans partij. Ali Babacan, voormalig vice-premier en minister van Financiën, wil samen met ex-president Abdullah Gül een nieuwe partij oprichten. Doel is om de macht van Erdogan te breken en het Turkse politieke systeem grondig te hervormen. Dit geldt ook voor Ahmet Davutoglu, voormalig minister van Buitenlandse Zaken en premier onder Erdogan. In december richtte hij de Toekomstpartij op.



CAMPAGNEPOSTERS VOOR DE TURKSE PRESIDENTSVERKIEZINGEN VAN 2014 (FOTO: WIKIMEDIA COMMONS / VOICE OF AMERICA / OSMAN ORSAL)

Culturele toeëigening of cultuurimperi

En, heeft u de laatste tijd nog veel aan culturele toeëigening gedaan? Voor als u het nog niet weet: met de Engelse term '*cultural appropriation*' wordt bedoeld op het overnemen van bepaalde uitingsvormen van de ene cultuur door een andere cultuur, ook vaak van die van een sociaal-etnische minderheid binnen een land door de meerderheid van de bevolking, van kapsels tot kunst.

En dat is, voor hier misverstaan over ontstaan, nadrukkelijk niet positief bedoeld. Het verwijt van wederrechtelijke culturele toeëigening richt zich stevast op een dominante samenleving - lees: de westerse - of de dominante groep daarbinnen en niet op een achtergestelde. Ter discussie staat de overname van Afrikaanse dracht door westerlingen, niet van westerse jeans door Chinezen.

Het eerste geldt nu steeds meer als neokoloniaal - het tweede daarentegen... tja, als wat moeten we binnen dit frame het tweede zien?

De Chinezen worden door sommigen al als de dominante macht van de toekomst gevreesd, dus dan zou dit eigenlijk ook als een opmaat naar culturele toeëigening ten koste van het Westen kunnen gelden. Blijf van het maatpak af! En van onze klassieke muziek - er zijn al heel wat getalenteerde Chinese violisten - of



van onze bouwwerken, getuige al die kopieën die van de Eiffeltoren of de Tower Bridge ginds in themaparken zijn neergezet.

Toch ziet niemand dat zo. En ook klaagt niemand dat die jeans niet een algemeen westerse, maar daarbinnen toch wel specifiek een typisch Amerikaanse vinding is, die na 1945 door de Europeanen is overgenomen.

Niemand die dat als een probleem zag - tenminste niet als een probleem van culturele toeëigening. Niet in Amerika althans, daar zag men het überhaupt niet als probleem - eerder als blijk van de superioriteit van de eigen cultuur, niet zonder commercieel profijt. En de kritiek in Europa van oudere generaties was ook niet dat men aan onpaste culturele toeëigening deed,

maar dat een spijkerbroek niet netjes was, dat het om werkkleding ging, om iets wat je je helemaal niet zou moeten willen toeëigenen. Met de naoorlogse verering van de Verenigde Staten werd met haar jeugdcultuur ook haar muziek en kledingwijze geïmporteerd.

Ook de hele discussie over 'culturele toeëigening' is uit Amerika overgewaaid. Zij ligt in het verlengde

alisme?



FOTO: PIXABAY

Ieder zijn eigen
cultuur, waar de
ander vanaf blijven
moet?

van de gelijkstelling van de Amerikaanse *blackface*-traditie aan de Nederlandse Zwarte Piet-traditie, waarmee een sterk door Amerikaanse ervaringen gekleurd debat over racisme in een Nederlandse variant is omgezet, zodat de historische verschillen wel eens te gemakkelijk worden geëgaliseerd.

Hier luidt de stelling: mijn huidskleur is geen kostuum, en

daarom is je zwart schminken beledigend voor zwarte mensen. Maar is ook een kostuum tóch geen kostuum? Dat is kennelijk de opvatting van degenen die Indiaantje spelen door kinderen aan Zwarte Piet gelijkstellen. Daarmee wordt al snel elke verkleedpartij taboe, en kun je de theaters wel sluiten. En wat te doen met carnaval?

Moeten we voortaan per land en volk vastleggen hoe men zich wel en niet kleden mag? Is de jeans exclusief Amerikaans eigendom? Is de bolhoed voorbehouden aan Engelsen? De kilt aan Schotten? In het kader van regionaal zelfbewustzijn geniet die nu een groeiende populariteit, maar mogen anderen die daarom niet dragen? Er was een tijd dat de Japanse kimono of de Afghaanse jas in de mode was; bij activisten is dat nog steeds een Palestijnse sjaal.

Zelf tooi ik mij vaak met een Texaanse cowboyhoed en hoge Mexicaanse laarzen, en op bergtochten in de Alpen loop ik in een klassieke Duitse Lederhose rond. Hitler had die overigens ooit voor joden verboden: alleen 'echte' Duitsers mochten die aan. Wie bepaalt wie Duits, Schots, Texaans genoeg is om te mogen dragen wat als 'typisch' Duits, Schots of Texaans geldt, en van oorsprong vast ook was?

Ieder zijn eigen cultuur, waar de ander vanaf blijven moet? Moet dat het uitgangspunt zijn, omdat er altijd wel iemand aan de specifieke wijze van die culturele toeëigening aanstoot zou kunnen nemen, indien die het origineel vervormt of geen ironische ondertoon ontbeert? De katholieke minderheid kan over culturele toeëigening klagen bij mensen die met Halloween als paus of pater verkleed gaan - of is dat minder 'erg' dan als sultan of indiaan? Waar ligt de grens?

Als ieder zich strikt bij zijn eigen leest moet houden, leidt dat tot wel zeer vergaande vormen van eenkenigheid. Feit is dat alle grote culturen uit het verleden - zowel in het westen als in het oosten - ook gretig bij anderen leentjebuurt hebben gespeeld. Dat is met name imperia eigen: niet alleen het verspreiden van de eigen cultuur - 'cultuurimperialisme' - in veroverde gebieden, maar ook kopiëren uit andermans



THOMAS VON DER DUNK

Publicist.
Cultuurhistoricus.

cultuur - 'culturele toeëigening' dus. Dat begon al bij het Hellenisme van Alexander de Grote: Grieken die Perzisch en Egyptisch vreemd gingen. Of ga eens in het oude India kijken: daar liep alles door elkaar.

De Romeinen waren nog eclectischer dan iedereen voordien. Zij roofden niet alleen obeliskken uit het land van de Nijl, maar bouwden die ook na, en aan de Tiber valt nog steeds de Pyramide van Cestius te bewonderen. De Ottomanen idem dito: de als kerk gebouwde Hagya Sophia ging, om het christelijke Constantinopel in een islamitisch Istanbul te veranderen, niet alleen zelf als moskee fungeren, zij diende ook voor vele nieuwgebouwde Turkse moskeeën als voorbeeld. Moe(s)t je je door dat laatste als christen gekrenkt voelen, of juist zeer vereerd?

Om bij de beginvraag terug te keren: nu net in de feestmaand december was niemand in Nederland erg nationaal-origineel. Sinterklaas? Een Germaanse erfenis - de oppergod Wodan galoppeerde op een schimmel over de daken van de hutjes van de Germanen en deelde cadeautjes uit. De kerstboom? Door de Zweden in de Dertigjarige Oorlog naar Duitsland meegebracht, midden negentiende eeuw in Nederland uit Duitsland overgenomen. Dat oer-Hollandse vuurwerk? Chinees. •

De pijn van mijn Oeigoerse broeder

Tijdens mijn verblijf in Mekka zat ik een keer naast een Oeigoerse moslim. Ik besloot het gesprek met hem aan te gaan. Ik had maar één doel: ik wilde graag mijn medeleven uiten en hem vertellen dat wij in Nederland ook voor de Oeigoeren bidden. Ook wilde ik weten wat wij voor ze kunnen betekenen. In half Arabisch en half Engels vroeg ik of hij uit Oost-Turkestan kwam, dat de Chinezen Xinjiang noemen. Met angst in zijn ogen antwoordde hij dat hij uit China kwam. Hij wilde hierover verder niet praten.



Op zijn tasje stond in het Arabisch geschreven: *ينصلي جاحلا* (Chinese pilgrim), maar ook aan zijn hoed en aan zijn kleding kon je ook zijn dat hij een Oeigoer was. Uit respect voor hem als persoon en die moeilijke omstandigheden waarin hij zich bevond besloot ik niet met

hem in discussie te gaan. Hij stond vervolgens op om water te halen en vroeg mij of ik ook wilde. Met een glimlach hebben we een eind gemaakt aan dat gesprek en genoten van het heilige *zamzam*-water.

Maar in mijn hoofd ging het gesprek door. Zijn reactie, zijn houding en zijn terughoudendheid hebben mij aan het denken gezet. Waarom is hij zo bang? Waarom

durft hij niet voor zijn eigen identiteit op te komen?

Achteraf snapte ik zijn reactie heel goed. Een kleine fout kan hem en wellicht ook zijn familie fataal zijn. In China worden Oeigoeren namelijk opgesloten in 'heropvoedingskampen'. Volgens China is dit een manier om 'extremisme' te bestrijden. Maar het dragen van een baard en het lezen van de Koran zijn

voor de Chinese autoriteiten al vormen van extremisme. Sterker nog, het feit dat jij jezelf moslim noemt is voor de Chinese autoriteiten reden om jou op te sluiten, kaal te scheren, te martelen, te verkrachten en zelfs je organen uit je lichaam te stelen.

Dit verzin ik allemaal niet. Dit stelt een onafhankelijk panel van experts en activisten. De noodkreet komt daags nadat een schokkende



FOTO: ASSOCIATED PRESS / LEFTERIS PITARAKIS

video uitlekte. Dit klinkt als een scène uit de Netflix-serie *Black Mirror*, maar helaas is dit voor meer dan een miljoen Oeigoeren de pijnlijke werkelijkheid.

Zelfs in Nederland ontsnappen Oeigoeren niet aan de lange arm van Beijing. Volgens Amnesty International worden de 1.500 Oeigoeren die in Nederland wonen nauwlettend in de gaten gehouden door

China: hun telefoons worden gehackt en ze krijgen dreigtelefontjes. En als ze kritiek uiten op China, bijvoorbeeld via sociale media, worden hun familieleden die nog in China wonen opgepakt. China haalt blijkbaar alles uit de kast om deze etnische minderheid het zwijgen op te leggen. En het gaat hier ongestoord mee door, zolang de wereld blijft zwijgen.

Dus ik begrijp deze broeder. 35 landen hebben een brief aan de Verenigde Naties geschreven, waarin de 'opmerkelijke prestaties' van China op het gebied van de mensenrechten worden geprezen. Niet alleen Bahrein, Koeweit, Oman, Pakistan, Qatar, Syrië en de Verenigde Arabische Emiraten hebben deze brief ondertekend, maar ook Saoedi-Arabië, het centrum van de islam. Dit is echt de omgekeerde wereld. Maar blijkbaar willen deze landen bij China een wit voetje halen.

Dit maakt mij, en vele moslims met mij, woedend, wanhopig en vooral teleurgesteld. Het is pijnlijk om te zien hoe de wereld de Oeigoeren aan hun lot overlaat. We kunnen petities organiseren en demonstreren, maar heel veel effect sorteert dit helaas niet. Die ene Oeigoer in Oost-Turkestan wordt nog steeds van zijn vrijheid, geloof en cultuur beroofd. Daar moeten de naties in de wereld wat doen. Hierbij roep ik de Nederlandse overheid op om een duidelijke positie in te nemen tegenover China. Want dit onrecht moet stoppen.

Ik houd er niet van om in de slachtofferrol te kruipen, maar ik vraag mij toch af of de wereld wel had geprotesteerd als het om een andere groep zou gaan. Worden de Oeigoeren vergeten omdat ze moslim zijn, of durft de wereld niets te doen omdat China economisch en ook politiek zo machtig is? Zulke vragen krijg ik ook van onze Nederlandse jongeren, maar helaas kan ik hier geen antwoord op geven.

We moeten doen wat we kunnen doen. Niets doen is geen optie. Ook al hebben petities en demonstraties niet direct het gewenste effect, zulke acties laten wel zien dat we onze Oeigoerse broeders en zusters niet vergeten zijn. Uit onze solidariteit kunnen ze kracht putten. En een boycot van China, ook al is die symbolisch, moedig ik daarom zeker aan. Maar het echte werk moet door onze volksvertegenwoordigers en door onze regering worden gedaan. En door de regeringen van andere landen.

Daarom ben ik op dit moment op zoek naar bondgenoten - activisten, advocaten, columnisten, journalisten, mensenrechtendeskundigen,

**AZZEDINE KARRAT**

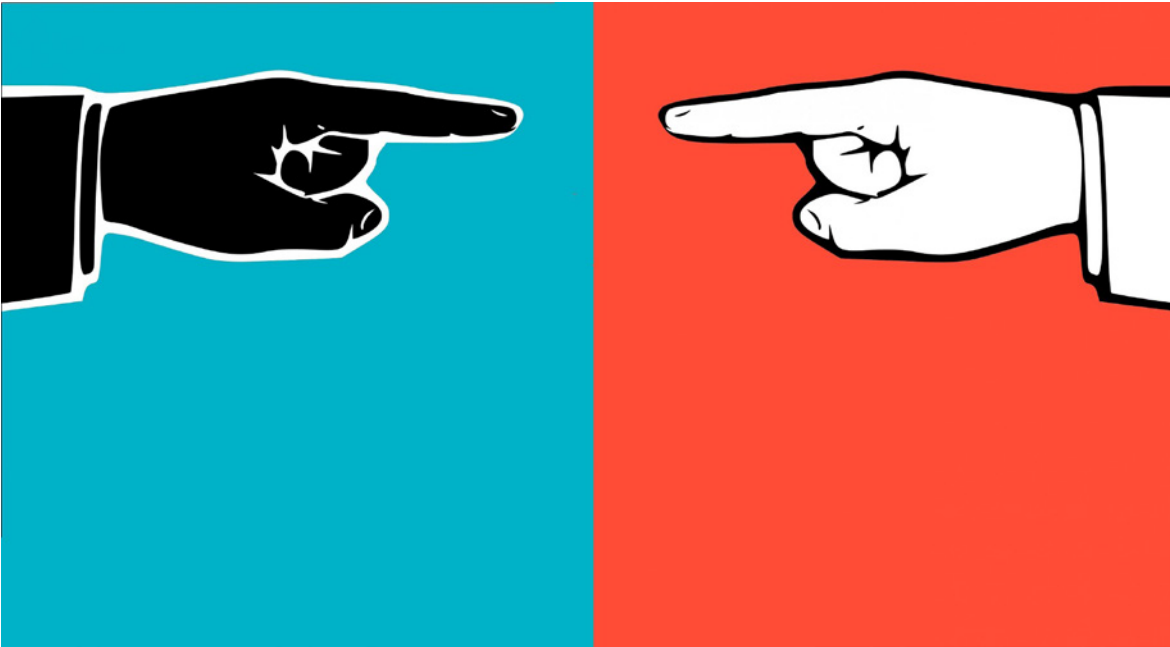
Imam, theoloog en onderzoeker.

Minister president Mark Rutte moet iets doen

religieuze voorgangers - die de politiek wakker schudden, zodat de Nederlandse regering meer voor de onderdrukte Oeigoeren doet. Minister-president Mark Rutte moet iets doen. Graag zou ik ook - samen met andere actieve en betrokken burgers - met onze minister-president willen overleggen hoe wij aan onze gezamenlijke verantwoordelijk en inzet gestalte kunnen geven. Opdat we onszelf nog recht in de spiegel kunnen aankijken.

Ten slotte wil ik mijn gesprekspartner het volgende zeggen: Sorry, we hebben gefaald en we falen nog steeds. Moge God met jullie zijn. Moge God jullie de kracht geven en het geduld schenken om deze moeilijke tijden te doorstaan. Moge Allah jullie van wijsheid en kennis voorzien om dit te overleven. Moge Allah een eind maken aan elke vorm van tirannie en onrecht, waar dan ook. Amin. •

Rechtse witte arbeiders en conservatieve moslims delen meer dan ze willen toegeven



FOTO'S: PIXABAY



GERT JAN GELING

Publicist. Kernlid van de denktank Liberales. Onderzoeker aan het Leids Universitair Centrum voor de Studie van Islam en Samenleving dat verbonden is aan de Universiteit Leiden.

Op 2 februari mocht ik in Utrecht spreken op een bijeenkomst over *fake news*. Aanleiding is het rapport over dit onderwerp dat vorig jaar in opdracht van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Onderwijs werd geschreven. *Fake news*, of nepnieuws, is in de laatste jaren vaak in het nieuws en roept nogal wat vragen op. Want wie bepaalt eigenlijk wat nepnieuws is? Hoe gaan we het tegen? En wie moet het bestrijden? De overheid. De samenleving?

Wanneer ik een dagje door mijn tijdlijnen op Twitter en Facebook scroll zie ik al genoeg voorbeelden voorbijkomen. Van nepnieuws over vluchtelingen en moslims tot klinkklare onzin over de islam. De bronnen die dit nepnieuws verspreiden bevinden zich geregeld in twee tegenover elkaar staande kampen in het publieke debat: (radicaal-)rechtse en overwegend witte Nederlanders versus een deel van allochtoon - en overwegend islamitisch - Nederland.

Nepnieuws wordt vaak met veel geluid onthaald wanneer dit de eigen zienswijze bevestigt. Weerleg-

ging ervan aan de hand van wetenschappelijke feiten en berichtgeving uit de zogenoemde mainstream media wordt vaak met hoon ontvangen. Achterdocht tegenover de gevestigde instituties, waaronder de politiek, de overheid, de wetenschap en de media, zit diep.

Dat nepnieuws vooral aanslaat bij groepen op de flanken komt mede omdat zij een sterke ideologische overtuiging hebben en het gevoel als groep te worden gemarginaliseerd. Die marginalisatie is overigens niet slechts een gevoel. Want het geluid van radicaal-rechts, dat toch een significant deel van onze bevolking vertegenwoordigt, en ook de conservatieve islam zijn nauwelijks vertegenwoordigd in onze media en andere instituties.

Deze groepen krijgen weliswaar aandacht, maar die aandacht wordt geregeld geframed omdat onze instituties gedomineerd worden door het mainstream links-liberale kosmopolitische geluid. Nieuwkomers die deze instituties toch binnen weten te dringen passen zich aan de progressieve waarden aan. Daardoor blijft de kloof met deze groepen bestaan.

Hoewel de witte rechtse arbeider

negatief denkt over de conservatieve moslim en vice versa, hebben ze meer met elkaar gemeen dan ze wellicht zullen toegeven. Niet alleen zijn ze vatbaar voor nepnieuws, complottheorieën en soms ook intolerante, antidemocratische opvattingen. Ook zijn ze op veel terreinen in onze samenleving gemarginaliseerd en zijn ze ondervertegenwoordigd.

Hoe lossen we dit ingewikkelde probleem nu op? Dat beide groepen ooit tot elkaar zullen komen en samen zullen optrekken om betere vertegenwoordiging te eisen lijkt uitgesloten. Daarvoor zit het wederzijds wantrouwen te diep. Wellicht ligt de oplossing in het stimuleren van nieuwkomers in zowel de politiek als media. Ook kunnen we het ambtelijk apparaat, het onderwijs en de wetenschap in de gehele breedte meer divers maken. Maar hier zitten ook risico's aan vast.

Partijen als Denk, Forum voor Democratie en PVV hebben nou niet bepaald het algemeen belang voor ogen. Daarnaast zijn verschillende islamitische omroepen kopje onder gegaan, dreigt voor *PowNed* nu hetzelfde en lijkt aspirant-omroep *Ongehoord Nederland* eufemistisch gezegd niet bepaald een toevoeging

Kom uit je bubbel en verplaats je in de ander. Ook als die ander een geluid vertolkt dat je helemaal niet bevalt

aan het Nederlandse medialandschap.

Wellicht ligt de oplossing bij de instituties en de gevestigde orde zelf. Zij moeten kritischer reflecteren op zichzelf en meer open staan voor stemmen die nu onvoldoende gehoord worden. Dat betekent ook: kom uit je bubbel en verplaats je in de ander. Ook als die ander een geluid vertolkt dat je helemaal niet bevalt.

Soms het beter om alleen te luisteren, in plaats van meteen te reageren en de standpunten van de tegenpartij te weerleggen - hoe terecht je bezwaren tegen die standpunten misschien ook zijn. Misschien dat de ongehoorde stemmen van onze samenleving zich dan ook iets meer gehoord zullen voelen. •

Uniciteitsdenken rond de Holocaust schept een hiërarchie in slachtofferschap

In haar *Volkskrant*-column van 2 januari begint Elma Drayer met de taboewens van een 'totaalverbod op Holocaustvergelijkingen'. 'Elke Holocaustvergelijking banaliseert de grootste misdaad uit de geschiedenis der mensheid een beetje meer' en 'wie zich eraan waagt, is af', aldus Drayer.

Maar dan is ze zelf dus ook 'af'. In de kwalificatie 'de grootste misdaad uit de geschiedenis der mensheid' zit namelijk al de vergelijking met andere gebeurtenissen. Immers: als je die vergelijking(en) niet hebt gemaakt, hoe kan je dan tot de conclusie komen dat de Holocaust 'de grootste misdaad was'?

Overigens zijn vergelijkende studies tussen genocides schering en inslag bij wetenschappelijke instituties als het NIOD. Dat is maar goed ook. Want onze kennis over massaal geweld wordt daardoor scherper en dieper. Hoe meer vergelijkingen, des te beter.

Het is niet de eerste keer dat Drayer de Holocaust bewaakt tegen 'concurrentie' van andere tragische gebeurtenissen uit de wereldgeschiedenis. In haar vorig jaar uitgekomen boek *Witte schuld* besteedt ze er een heel hoofdstuk aan. En eind vorig jaar in een interview met journalist en historicus Ewout Klei in *de Kanttekening*, ageerde ze tegen zwarte activisten die spreken over de slavernij als de 'Black Holocaust' en net als Joden herstelbetalingen eisen. Drayer vindt dat 'onzinnig': 'Het causale verband tussen het aangedane onrecht en wat de nazaten nu ervaren valt met geen mogelijkheid aan te tonen.'

Nu heeft Drayer een punt als ze zegt dat de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij niet genocidaal waren: er was geen doelbewuste strategie om zwarte bevolkingsgroepen uit te roeien. Ze moesten werken, het moest iets opleveren. Maar het effect van de slavenhandel was natuurlijk wel vernietigend.

Hele bevolkingsgroepen verloren hun huis en haard. Tot slaaf maakten stierven door mensonterende omstandigheden tijdens de overtocht en op de plantages. Hun

vrijheid, waardigheid, kinderen, taal, geschiedenis, bijna alles werd hen ontnomen. Hoezo kunnen er geen herstelbetalingen komen voor dit onbeschrijflijke onrecht?

Al is het geen genocide, het is een legitieme eis, die de Nederlandse staat zo snel mogelijk moet ophoesten aan de nazaten van de slachtoffers. En Groot-Brittannië, Spanje, Portugal en andere landen die zich schuldig hebben gemaakt aan de Trans-Atlantische slavenhandel moeten dit natuurlijk ook doen.

En dan de claim dat de Holocaust uniek is. Is dat wel zo? Ja en nee. Ja, de Holocaust met hoofdletter H is uniek, omdat in geen enkel andere genocide het vernietigingsproces zo geraffineerd was opgezet, van transportsysteem tot vergassing. Verder was de Holocaust ook geografisch onbeperkt: de nazi's wilden doorgaan totdat er geen enkele Jood meer was overgebleven. Ten slotte zijn de juridische strafvervolgingen na de Tweede Wereldoorlog bij geen enkel andere genocide zo uitgebreid geweest.

Tegelijkertijd is de Holocaust (waarbij we ook helaas vaak vergeten de Porajmos mee te nemen, de genocide op de Roma en Sinti) niet uniek in de wereldgeschiedenis. In absolute en relatieve aantallen is het geen ongeëvenaarde genocide. De Holodomor in Oekraïne (1932-1933), de Grote Sprong Voorwaarts in China (1958-1961), de Killing Fields in Cambodja (1975-1979) en de Rwandese Genocide (1994) hebben ook miljoenen slachtoffers geëist.

Mensen werden vermoord om wie ze waren: 'wilden', 'koelakken', stedelingen, Oekraïners, Tutsi's, moslims, enzovoort. Meerdere staten hebben zich schuldig gemaakt aan genocide: de Verenigde Staten pleegden genocide tegen de Indianen, het Ottomaanse Rijk tegen de Armeniërs, Assyriërs en Grieken, het moderne Turkije tegen de Koerden. Nota bene Adolf Hitler zelf maakte in 1939, aan de vooravond van de Poolse veldtocht, een vergelijking tussen de misdaden die het Derde Rijk ging plegen en de Armeense Genocide: 'Wie spreekt

er vandaag nog van de vernietiging van de Armeniërs?'

Deze vormen van staatsgeweld tegen de eigen burgers waren onderdeel van het aanbreken van 'moderne tijden'. Organische puurheid, racistische natievorming werden mondiaal als vooruitgang beschouwd. En dat gold niet alleen in Europa.

Het meest problematische aan het uniciteitsdenken rondom de Holocaust is de hiërarchie die het in slachtofferschap aanbrengt. Zeggen dat het de ergste misdaad was, de grootste, dan doe je automatisch mee aan een gepolitiseerde vorm van etnische concurrentie in slachtofferschap.

Identiteitsvorming rond dit uniciteitsdenken schept afstand naar andere slachtoffergroepen. Bij de Holocaustherdenkingen zie je dit ook vaak terug: het gaat vaak exclusief over de Joodse slachtoffers, terwijl er ook tussen de 200.000 en 600.000 Roma en Sinti zijn vermoord.

Het beste antwoord tegen dit exclusivistische slachtofferdenken werd vorige maand gegeven door Rami Elhanan. Hij is een Israëliër die zijn dochter heeft verloren bij een Palestijnse zelfmoordaanslag:

'We koesteren onze slachtoffermentaliteit. Wij zijn de ultieme slachtoffers, niemand anders mag slachtoffer zijn. En onze kinderen sturen we op hun zestiende, zeventiende naar Auschwitz om daar ook slachtoffer te worden. Ze komen ervandaan met de Israëliëse vlag om hun schouders en de slogan 'Never again'. Even later gaan ze het leger in en moeten ze bij een checkpoint beslissen of een 70-jarige Palestijn een wandelende tijdbom of een gewone grootvader is. Het is onmenselijk, een veel te zware verantwoordelijkheid.'

Moge er meer Elhanans opstaan die deze slachtoffermentaliteit hebben afgeschud en hun Palestijnse medemensen behandelen met de waardigheid die ieder mens verdient. Het is nuttiger dat linkse partijen een linkse concurrent hebben die hen aan hun principes herinnert. Anders geven ze die continu weg. ●



TAYFUN BALÇIK

Programmacoördinator bij The Hague Peace Projects voor de Armeens Koerdische Turkse werkgroep. Lid van de Nieuw Amsterdam Raad (Pakhuis de Zwijger).

**Identiteitsvorming
rond dit
uniciteitsdenken
schept afstand
naar andere
slachtoffergroepen**

De geniale Mark Rutte en de teleurstelling voor de multiculturele samenleving

De Nederlandse politiek werd het afgelopen decennium gedomineerd door de onoverwinnelijke Mark Rutte, die sinds 2010 vanuit het Torentje de B.V. Nederland bestiert. Hij gaat de geschiedenis in als een premier die Nederland als een onderneming regeert: geen grote visies, maar concrete handelingen.

politicus van het Binnenhof geldt, is het hem niet gelukt om 'de boel bij elkaar' te houden. Onder zijn premierschap is de polarisatie in politiek en maatschappij niet afgenomen. Sterker nog, de minister-president heeft door zijn gedrag en retoriek actief bij gedragen aan het afnemende vertrouwen in de multiculturele samenleving.

Dit komt in de eerste plaats omdat Rutte bekend wilde staan als een premier zonder visie. 'Geen

om weg te kijken. Hij vond dat het beter was dat die Nederlandse jongeren in het kalifaat zouden sneuvelen. En nu wil hij Syriëgangers, waaronder ook vrouwen en kinderen, niet terughalen.

Volgens Rutte is visie als een olifant die het zicht belemmert. Maar Rutte koos ervoor om zijn ogen te sluiten, zodat hij de olifant in de kamer niet hoefde te zien.

Er waren meer momenten waarop Rutte het liet afweten als politiek leider. Denk aan het moment dat diverse burgers aan eigenrichting deden (de 'blokkeerfriezen', de aanval op de Kick Out Zwarte Piet-bijeenkomst in Den Haag, de tractorintimidatie van het boerenprotest). En denk ook aan al die onderzoeken die aanwezen dat biculturele Nederlanders op de woning- en arbeidsmarkt gediscrimineerd worden. Maar telkens koos onze premier ervoor om zijn ogen te sluiten.

In sommige gevallen droeg de premier juist actief bij aan de polarisatie. Denk maar aan zijn 'pleur op'-opmerking aan het adres van in Nederland geboren Turkse jongeren, die een NOS-journalist belaagden terwijl ze met een Turkse vlag de semi-autoritaire leider van Turkije steunden. Of denk aan die keer dat de premier een brief aan alle Nederlanders schreef, maar daarin expliciet aangaf dat Nederlanders met een migratieachtergrond beter naar hun land van afkomst kunnen teruggaan als ze telkens weer kritiek op Nederland hebben.

Een recent onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (CSP) laat zien dat acht op de tien Nederlandse autochtonen vindt dat mensen met een migratieachtergrond Nederlandse normen en waarden zouden moeten overnemen. 56 procent van de autochtone Nederlanders vindt daarnaast dat Nederlanders met een migratieachtergrond hun culturen en gebruiken los moeten laten. Nederlanders met een migratieachtergrond vinden juist dat zij geïntegreerd zijn, maar dat 'die ander' weinig beweging maakt. Integratie is geen eenrichtingsverkeer.

Emily Miltenburg, auteur van



KIZA MAGENDANE

Schrijver. Publicist.
Politicooloog.
Beleidsondernemer.

**Je kunt een
samenleving niet
alleen aan de hand
van meetbare
cijfers regeren**

het SCP-rapport, verklaarde tegen NRC dat zowel autochtonen als biculturele Nederlanders 'de bal telkens bij de ander neerleggen'. Daardoor 'krijg je een soort impasse'. Volgens haar is er meer contact en openheid nodig, zowel van de kant van autochtonen als van biculturele Nederlanders. Precies wat onze geniale premier de afgelopen jaren niet heeft gefaciliteerd: meer contact en openheid.

Toch is het nog niet te laten we van Rutte en zijn opvolgers eisen dat ze in dit nieuwe decennium precies aangeven hoe zij polarisatie en onderling wantrouwen zullen bestrijden. Onze samenleving is geen onderneming maar een gemeenschap van mensen, mensen die smachten naar een verbindend verhaal. ●



FOTO: ASSOCIATED PRESS / PETER DE JONG

Dat deed Rutte door eerst de overheidsfinanciën op orde te krijgen en door grote maatschappelijke akkoorden sluiten. Om dit te realiseren wist Rutte verschillende partners te verleiden tot samenwerking - van GroenLinks tot de PVV. En telkens weer wist Rutte samen met zijn VVD bijna ongestraft te blijven, terwijl zijn coalitiepartners door de kiezer werden afgestraft. We hoeven hierbij maar te denken aan de PvdA, die nu nog slechts negen zetels in de Tweede Kamer heeft.

Maar ondanks zijn successen en het feit dat Rutte nu als de beste

vergezichten' maar concrete handelingen. Maar in tijden dat Nederlandse jongeren ervoor kiezen om naar het kalifaat te gaan hebben we juist behoefte aan visie. Nederlandse jongeren sloten zich niet bij Daesh aan vanwege armoede, maar omdat ze op zoek waren naar een groter verhaal. Een verhaal dat hun premier niet kon geven.

Je kunt een samenleving niet alleen aan de hand van meetbare cijfers regeren, je moet ook een verhaal vertellen - zodat mensen zich onderdeel voelen van die samenleving. Maar Mark Rutte koos ervoor

Als Armita Taheri Thierry Baudet niet aanspreekt op racisme, wie dan wel?

Statenleden leiden vaak een anoniem bestaan en moeten bedelen om aandacht van het grote publiek. Provinciale politiek gaat immers over een handjevol thema's waar weinig burgers voor te porren zijn. Media-aandacht voor de provincie is beperkt, partijen sturen er nauwelijks prominenten heen en burgers halen er hun schouders over op. Behalve als je voor FvD in de Provinciale Staten van Gelderland zit en van Iraanse komaf bent. Dan staat *de Gelderlander* op de stoep: Armita Taheri kwam vorige maand uitgebreid in deze krant aan het woord.

Toevallig is de aandacht van *de Gelderlander* niet. Taheri sprak eind vorig jaar bij het FvD-congres en die zes minuten gingen niet ongemerkt voorbij. Taheri vertelde dat ze gevlucht is uit Iran vanwege de onderdrukking door de islam. Sadistische moslimleiders hebben het land en haar cultuur naar de afgrond gewerkt, meldde ze. In Nederland is wel vrijheid en veiligheid, maar geweld en onderdrukking nemen volgens Taheri toe door het partijkartel, dat sharia en salafisme toelaat.

Het FvD-publiek klapte er hard voor. Een migrant die zich zo duidelijk achter het gedachtegoed van FvD schaaft, is al snel een rijzende ster. Hoorde ik ergens de naam Ayaan vallen?

Taheri doet alles precies zoals FvD het graag ziet: ze heeft zich niet alleen aangepast aan haar tweede vaderland, ze is ook trots op dat land en wil de Nederlandse cultuur beschermen. Niet zo gek dus dat FvD haar op het podium zet: de partij heeft nauwelijks mensen met een migratie-achtergrond in de eigen gelederen en probeert bovendien verwijten van racisme van zich af te schudden.

Eerder probeerde men dat - op niet erg succesvolle wijze - met de Amsterdamse kandidaat Yernaz Ramautarsing, nu met Taheri. FvD is een partij voor iedereen, ook als je een migratie-achtergrond hebt, zo is de boodschap. Van racisme kan geen sprake zijn. Die boodschap is niet erg geloof-



ARMITA TAHERI TIJDENS HAAR SPEECH OP HET AFGELOPEN FVD-CONGRES, EIND VORIG JAAR (FOTO: YOUTUBE)

waardig, zo weten ook de journalisten van *de Gelderlander*. Ze vroegen Taheri naar een opmerkelijke tweet van Baudet over de in Amsterdam geboren en getogen Daniel Buter, die door bureaucratische rompslomp geen Nederlands paspoort heeft en dreigde te worden uitgezet. De NOS noemde de jongen 'een Amsterdammer' en dat noemde Baudet dan weer 'propaganda', 'framing' en 'hilarisch'. Het kwam Baudet op het verwijt van racisme te staan, aangezien Buter niet wit is. Excuses kwamen er niet en Baudet trok zijn uitspraken nooit in.

Baudet leeft van dubbelzinnigheid: misschien was zijn tweet niet racistisch bedoeld, misschien was het gewoon een ongelukje en misschien is Baudet gewoon te trots om dat toe te geven. Dat zou allemaal kunnen, maar dan blijft het een probleem dat Baudet met dit soort uitspraken zijn partijgenoten legitimeert om soortgelijke dingen te zeggen.

Vrij snel na Baudet kwam het Overijsselse FvD-Statenlid Stijn Hesselink met de insinuatie dat een groepsverkrachting in Brabant door allochtonen zou zijn gepleegd. Dit bleek juist niet het geval. Excuses kwamen er niet, alleen 'verbazing' dat het anders zat dan Hesselink dacht.

Het interview van Taheri met *de Gelderlander* bood haar een prachtige mogelijkheid om binnen haar partij een norm te stellen. Als de leiding het niet doet, moeten anderen het maar doen. Wie komt daarvoor het meest in aanmerking? Juist: het Statenlid dat door Baudet persoonlijk op het podium wordt gehesen en vanwege haar achtergrond hoge ogen gooit in eigen gelederen. Als Baudet niet wil zeggen dat onderscheid op basis van huidskleur of achtergrond uit den boze is, of daar twijfel over laat bestaan, kan Taheri prima laten zien hoe het wel moet.

Dat deed Taheri niet. Ze wilde geen antwoord geven op wat ze van Baudets tweet vond. We begrijpen meteen waarom: binnen FvD geldt een stalen hiërarchie en is het niet toegestaan de leiding te bekritisseren. Iedereen weet nog wat Henk Otten overkwam toen hij het waagde om Baudet het gebruik van hondenfluitjes te verwijten en te zeggen dat Baudet de partij te veel naar rechts trekt. En dus houden FvD'ers sindsdien hun mond en durft niemand de leider af te vallen, zeker niet op de meest gevoelige punten als de radicaal-rechtse koers, boreale praat en racisme.

De grote vraag is: als Taheri het vanuit haar positie niet aandurft om



CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Docent Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Het had een begin kunnen zijn van het opschonen van FvD

Baudet aan te spreken, wie durft het binnen FvD dan wel? Als ze had gezegd dat Baudet fout zat met zijn tweet en nadrukkelijk afstand zou moeten nemen van racisme, was het heel moeilijk geweest voor de partijleider om zijn oogappel - een perfect geïntegreerde vluchteling die de Nederlandse cultuur prachtig vindt en waar de leden voor klappen - uit de partij te zetten. Het had een begin kunnen zijn van het opschonen van FvD.

Taheri is helaas zó goed geïntegreerd dat ze begrijpt dat je bij FvD naar de leider moet luisteren en principes daarvoor moeten wijken. Zo blijft FvD nog heel lang met een dubieuze reputatie zitten. ●

Het 'dekoloniseren' van Suriname is vooral campagneretoriek



FOTO: DESI BOUTERSE

De politieke partij BIJ1, geleid door het Amsterdamse raadslid Sylvana Simons, spreekt geregeld over het belang van 'dekolonisatie'. Dit doet zij in de context van het stimuleren van gelijkwaardigheid tussen Nederlanders. Zo pleitte deze partij onlangs, met steun van GroenLinks, voor dekolonisatie van het vak wiskunde op Amsterdamse middelbare scholen.

'Nu wordt het vooroordeel in stand gehouden dat alleen de westerse beschaving relevante ontwikkelingen in de wiskunde en de natuurwetenschappen heeft gemaakt. Dat voedt het - vaak onbewuste - beeld dat witte mensen slimmer en beschaafder zijn dan niet-witte mensen.'

Het pleidooi van BIJ1 is ook in de voormalige kolonie Suriname geregeld in de politieke arena te horen. President Desi Bouterse is hiervan overigens de grootste pleitbezorger. Sterker nog: hij ziet het vonnis dat hem onlangs veroordeelde tot twintig jaar celstraf als een Haagse neokoloniale truc en wil Suriname voor eens en voor altijd dekoloniseren.

Altijd interessant hoe dezelfde woorden op verschillende manieren kunnen worden uitgelegd. BIJ1 omschrijft dekolonisatie als 'het terugvinden van een identiteit en trots op de eigen cultuur, want die heeft gedurende de periode van

kolonisatie onder druk gestaan. In de minst zware gevallen werden cultuur en identiteit als primitief en minderwaardig gezien; in de meest heftige gevallen is de oorspronkelijke cultuur actief vernietigd.'

Bouterse, op zijn beurt, zei in februari 2019 bij de herdenking van zijn eigen militaire staatsgreep in 1980 dat 'de dekolonisatiestrijd van Suriname nog in volle gang is'. En ook na het vonnis van de Krijgsraad refereerde hij hiernaar. Het proces zou een 'door Nederland georkestreerd, politiek proces' zijn. Zijn advocaat sprak van een 'achterwaarts dekolonisatieproces', waarvan het strafproces de 'laatste horde' is.

Al jaren heeft Bouterse politiek en electoraal gezien baat bij zijn pleidooi van dekolonisatie. Hij gaat in mei 2020 op voor zijn derde, achtereenvolgende termijn als president en ondanks het vernietigende vonnis ziet het er rooskleurig voor hem uit. In de opiniepeilingen blijft de NDP nog altijd de grootste partij. Mijn verwachting is dat Bouterse's verkiezingscampagne de nodige dekolonisatieretoriek zal bevatten. Harder dan ooit tevoren.

In de eindfase van deze campagne krijgt Bouterse steun uit onverwachte hoek, in de persoon van auteur en NIOD-onderzoeker dr. Ellen de Vries. Zij komt daags voor de verkiezingen met een nieuw boek, waarin ze beschrijft hoe de Nederlandse kolonel Hans Valk

toenmalig militair Bouterse in 1980 aan de macht hielp. Dit deed Valk door Bouterse te helpen bij het plegen van de militaire staatsgreep op 25 februari van dat jaar. De rol van Nederland in de aanloop naar deze staatsgreep, en daarmee indirect rondom de Decembermoorden, blijft tot op de dag van vandaag boven de Surinaamse markt hangen.

Wat die rol exact is geweest, is vastgelegd in de 'geheime Suriname-dossiers'. De Tweede Kamer heeft besloten deze dossiers tot 2060 achter slot en grendel te bewaren in het Nationaal Archief in Den Haag. In 2017 riep ik de Tweede Kamer in *de Volkskrant* op om deze dossiers alsnog openbaar te maken. Tot die tijd blijft Bouterse baat hebben bij de vele geruchten in de Surinaamse samenleving over de rol van Nederland bij de militaire staatsgreep.

'Als zulke geruchten kloppen, betekent het impliciet dat de Nederlandse Staat in 1980 het internationaal recht heeft overtreden door de soevereiniteit van een bevrijdende, democratische natie willens en wetens te schenden. Des te belangrijker om eens de waarheid te vertellen', schreef ik toen. Ik blijf daar ook twee jaar later bij.

Als de geruchten kloppen, krijgt Bouterse gelijk over de kwalijke rol die Nederland in de jaren tachtig in Suriname heeft gespeeld. Tegelijkertijd was het Bouterse zelf die heulde met de neokoloniale vijand en die zijn plek op het Surinaamse pluche toentertijd te danken had aan zijn vrienden uit Den Haag.

Maar als de geruchten niet kloppen, krijgt Bouterse ongelijk en staat hij politiek behoorlijk in zijn hemd. Zijn campagne van 'dekolonisatie' wordt dan meteen uitgehold. En zijn politieke opposenten zullen garen spinnen via hun (dis)kwalificatie van Bouterse als goedkope charlatan, die constant flirt met de werkelijkheid om er vervolgens met de leugen vandoor te gaan.

Ik vind het echter niet aan een individuele, Nederlandse auteur om, te midden van de hitte van de Surinaamse verkiezingsstrijd, de verkiezingenbehoorlijk te beïnvloeden - ook als het onbedoeld is. Zeker niet als



**DAVE
ENSBERG-KLEJKERS**

Directeur Jantje Beton.
Bestuurskundige.
Auteur van het boek
'Bezielde beschaving: alles
behalve een multicultureel
drama' (2017).

'Al jaren heeft Bouterse politiek en electoraal gezien baat bij zijn pleidooi van dekolonisatie'

Ellen de Vries voor haar onderzoek géén beroep kan doen op geheime dossiers met cruciale informatie.

Idealiter zouden historici van het Nationaal Archief uit Nederland én uit Suriname gezamenlijk de 'geheime Suriname-dossiers' bestuderen. Vanuit hun onafhankelijke rol en positie kunnen ze deze dossiers dan gezamenlijk openbaren en duiden. Het groene licht daarvoor kan enkel worden gegeven door de Nederlandse Tweede Kamer.

Zou BIJ1 vanuit de Amsterdamse gemeenteraad niet alleen durven pleiten voor dekolonisatie van het wiskundeonderwijs, maar ook voor dekolonisatie van de gedeelde geschiedenis van Suriname en Nederland? En zal GroenLinks daarbij opnieuw als haar partner fungeren in politiek Den Haag? De bal ligt bij hun buitenlandwoordvoerder Bram van Ojik, en de tijd zal het leren. Maar wachten tot 2060 zou een neokoloniale schande zijn. •



**INBRAAK ALARM INSTALLATIE - BRANDMELD INSTALLATIE
CAMERA BEVEILIGING - ELEKTROTECHNISCHE INSTALLATIE
LED VERLICHTING - PROJECTIE/ INSTALLATIE**



N-TEL TECHNIEK

Melbournestraat 46b
3047Bj Rotterdam



010 - 467 48 11

WWW.NTEL.NL - INFO@NTEL.NL

dK.Academie

voor **€29,95** p.m.

Maandelijks
opzegbaar



dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform de Kanttekening.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek (Elementaire Deeltjes van Amsterdam University Press, waarover bijvoorbeeld Nederlands Dagblad recenseert: "beter dan Google en Wikipedia samen") ter waarde van €9,99 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van €12,50 per maand.
- Abonnement op de zaterdagkrant of het maandblad van de Kanttekening (naar keuze maandelijks te switchen) inclusief digitale toegang ter waarde van €12,95
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in de Kanttekening uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts €29,95 per maand.

In samenwerking met:



Amsterdam
University
Press